

БЕЖАНЦИТЕ: ДНЕС И УТРЕ

Академичен бюлетин

БРОЙ 4

октомври

2020

СЪДЪРЖАНИЕ

Уводна статия	3
Статистика: Основни статистически показатели за България	5
Тема на броя: Бежанците в представите на българите <i>доц. д-р Албена Накова</i>	6
Бежанският консултативен съвет в България – бежанци на масата на преговорите	10
Достъп до здравеопазване и организация на здравни услуги за лица, търсещи международна закрила в България <i>Момчил Баев, доктор по социална медицина</i> <i>Проф. д-р Анжелика Велкова, дмн, Катедра по Социална медицина, МУ – София</i>	11
Нова рубрика: Страни на произход	15
Афганистан: земя, жадуваща (стабилен) мир	
Правен консултант: Хората без гражданство в България: съществен напредък в закрилата им и оставащи пробойни <i>д-р Валерия Иларева, адвокат, Фондация за достъп до права – ФАР</i>	21
Думата имат експертите: Съвет на жените бежанки в България: Имаме три пъти повече работа след започване на Ковид-19 <i>Линда Аунис, Радостина Белчева</i>	25
Академични хоризонти	26
Възможности за развитие и обучение	26
Възможности за публикуване	26
Проектът Inspireurope – подкрепа за изследователи в риск	26
Събития	27
Из опита на европейските университети	28
Потрети на бежанци: Доктор Сагър Ал-Анези	29
Поглед към съседите: Международната закрила в Румъния – бързи процедури, сътрудничество и улеснен достъп до гражданство за бежанците	31
Полезни връзки и информация	35
Редакционна колегия	36
Резюме на български език	37
Summary in English	37

Уводна статия

Уважаеми колеги и приятели,

Бихме искали да представим на вашето внимание четвъртия брой на академичния бюлетин „Бежанците: днес и утре“, в който акцентираме на няколко значими теми, свързани със закрилата и интеграцията на търсещите и получилите международна закрила в България.

Част от резултатите на ново национално представително социологическо проучване, целящо установяване на обществените нагласи за бежанците, са изложени в статията на доц. Албена Накова в рубриката „Тема на броя“. Доколко бежанците са непознати за българите, на какво се дължат страховете на българското общество и какъв процент хора мислят, че бежанците могат да се интегрират в България, са само някои от интересните теми, за които бихте могли да прочетете в статията.

Един от отговорите на потребността от засилване връзката между бежанците и приемащото общество е създаването на платформа за изява на самите бежанци. В тази посока ще работи и новоосновеният Бежански консултативен съвет (БКС), който представяме в броя. Съветът има цел, от една страна, да бъде гласът на бежанците в България относно техните потребности, а, от друга, връзка с всички заинтересовани страни и обществото като цяло. Членовете на Съвета заявяват намерение да допринасят за утвърждаване на работещи интеграционни практики в полза на цялото общество. Създаването на БКС през юни 2020 г. е част и от една европейска и глобална тенденция за активно включване на бежанците и мигрантите в процесите на изготвяне на политики, които се основават на разбиране на предизвикателствата и нуждите на самите общности, към които са насочени.

Тук е мястото да споменем и представения на 23 септември 2020 г. в Брюксел проект за нов [Пакт за миграцията и убежището](#), дългоочакван стратегически пакет от регламенти, директиви и стратегии, който да предложи нова визия за общата европейска политика на убежище. Сред многото предложения, които Европейската комисия направи и които тепърва ще бъдат обсъждани в Европейския съвет и Европарламента, са: задължителен скрийнинг (проверка) на границата на

всички лица, идващи в Европа по нерегламентиран начин; включване на нови групи мигранти в системата за дактилоскопични отпечатъци Евродак, в която до този момент се регистрират само лица, търсещи закрила; нови форми на солидарност между държавите не само чрез релокация на хора, но и чрез спонсориране на процеса на връщане от една държава членка на лица, които се намират в друга европейска страна, в държавата им на произход; включване на Европейската агенция за гранична и брегова охрана Фронтекс в спасителни операции по вода и създаване на предвидими локации за акостиране на спасителните морски съдове; фокус върху връщане на лица в нерегламентирана ситуация в техните страни чрез създаване на допълнителни структури, като Координатор по връщане; нов план за действие по интеграция и включване (2021-2024), който предстои да бъде публикуван.

Върховният комисар на ООН за бежанците, [Филипо Гранди](#), изтъкна важността на Пакта като исторически момент, в който Европа не трябва да изпуска шанса да промени посоката си на работа, за да не се повтарят трагедии като тази от лагера Мориа в Гърция. „Да бъдат уважавани правата на всички: приемащите общества, хората, които бягат от преследване и война, и тези, които търсят достоен живот“, е част от неговото послание. А за да се уважат правата на всички, са нужни обединени усилия. На европейско ниво, от една страна, това е солидарното участие на всички страни членки, а, от друга, общото възприемане и нагласа към бежанците като допринасящи за социалната и икономическа среда. В ситуацията на COVID-19 много примери на мобилизация стават по-видими, в които отделни бежанци или бежански общности оказват помощ на други уязвими групи. Не на последно място по важност са обединените усилия и на всички участници на национално ниво, допринасящи за работещи интеграционни политики и практики – национални и местни власти, гражданско общество, бизнес, академия и медии, в духа на Глобалния пакт за бежанците от 2018 г.

Друг акцент в този брой на бюлетина е здравето. В глобална ситуация на втора вълна на пандемия достъпът до здравеопазване и каква е организацията на здравните услуги за лицата, търсещи и получили международна закрила в България, е от изключителна важност. На тази тема е посветена и статията на д-р Момчил Баев и проф. Анжелика Велкова от катедра по Социална медицина на Медицинския университет в София. Важен аспект от статията са и мерките,

предприети от Държавната агенция за бежанците и неправителствените организации, от началото на пандемията от COVID-19.

Радваме се да представим и нова рубрика в броя, която започваме на базата на предложения на колеги и читатели на бюлетина. Рубриката се казва „Страни на произход“. Първата страна, която предлагаме на вашето внимание, е Афганистан. Това е една изключително интересна и богата на информация статия, подготвена от специалиста за Иран, Афганистан и региона, Людмила Янева от Софийски университет.

В рубриката „Правен консултант“ публикуваме актуален анализ за ситуацията на лицата без гражданство в България. Д-р Валерия Иларева, главен адвокат и основател на Фондация за достъп до права, анализира напредъка, нерешените въпроси и какво още има да се направи, на базата на последните промени в законодателството, както и позовавайки се на примери от богатата си практика. Темата за лицата без гражданство в България сме отразили и чрез историята на Сагър Ал-Анези, за когото разказваме в рубриката „Портрети на бежанци“. Сагър Ал-Анези е доктор по професия, завършил Медицинския университет в София и практикуващ лекар в пловдивското с. Трилистник. Повече за него и ролята му в Бежанския консултативен съвет, бихте могли да научите от личния му разказ.

В рубриката „Поглед към съседа“ в този брой кратката статия е посветена на Румъния. Интересно е как в брой, в който разглеждаме темата за лицата без гражданство в България, имаме възможност да представим информация и за една от най-кратките процедури за получаване на

гражданство от бежанци в Европа. А именно това е процедурата и практиката от Румъния, където само след 4 години престой в страната, получилите бежански статут, могат да кандидатстват за румънско гражданство чрез една достъпна процедура, по думите на експерта Еуджен Богдан Преда от Румънския национален съвет за бежанците. По тази тема, както и за постиженията и пропуските на системите на закрила и интеграция в нашата северна съседка, можете да се прочете в статията, посветена на Румъния.

Интервюто с експерти на терен е посветено на отдадената работа на Съвета на жените бежанки в България (СЖББ). И не на последно място искаме да предложим на вашето внимание една добра практика от университета в Малта, който предлага безплатен специализиран курс за културни медиатори с подкрепата на фонд „Убежище, миграция и интеграция“. Интересна е и информацията за проекта InSPIREurope, който се стреми чрез транснационално сътрудничество да подпомогне изложени на риск изследователи, които стигат до Европа с цел да съхранят живота, свободата и изследователската си кариера. А в рубриката „Академични хоризонти“ сме поместили идеи за участие в конференции, публикуване, като този път те се отнасят не само за преподаватели от академичната общност, но включват и възможности за университетско образование на бежанци. И не на последно място по значимост, бихме искали да обърнем внимание на богатата програма на Месеца на бежанците 2020, в който са поместени и събития, организирани от академичната общност.

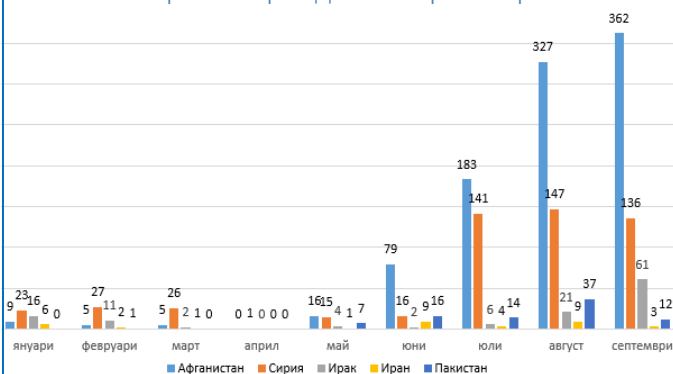
Пожелаваме здраве и приятно четене!

Редакционната колегия

Статистика

Основни статистически показатели за период януари-септември 2020*

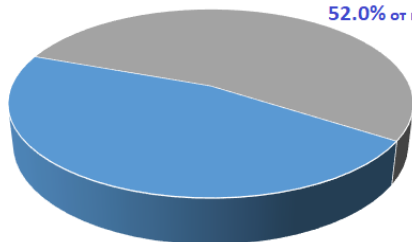
Задържани на вход, изход на държавната граница и установени в незаконен престой във вътрешността на страната граждани на трети страни

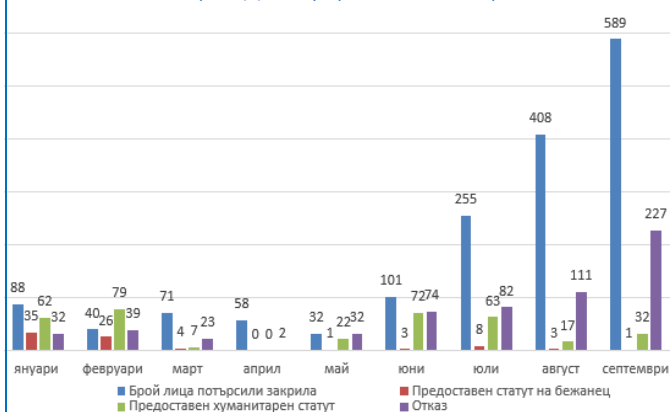
Ситуацията в СДВНЧ на Дирекция „Миграция“ към 30 септември 2020 г.

551 настанени лица
52.0% от капацитета на СДВНЧ

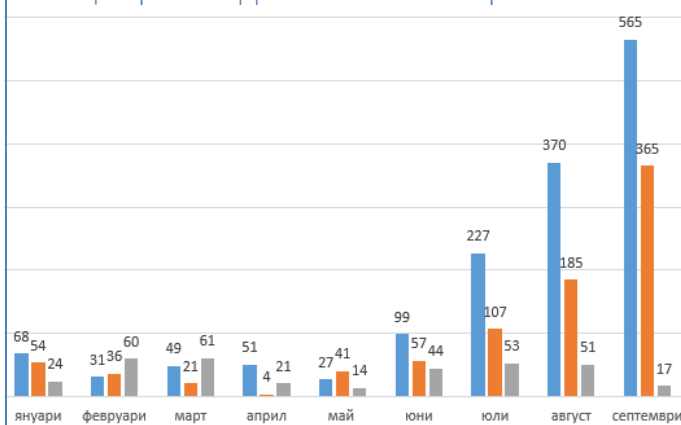
Потърсили и получили международна закрила за периода януари - септември

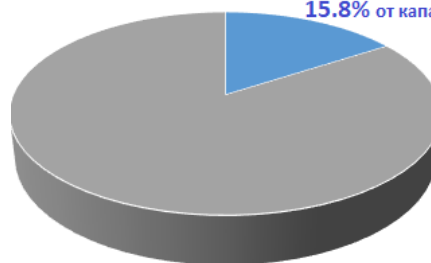
Топ трани на произход на настанените в РПЦ на ДАБ към 30 септември 2020

Ситуацията в Регистрационно-приемателните центрове на ДАБ към 30 септември 2020 г.

604 настанени лица
15.8% от капацитета на РПЦ

Интеграция

53 – мъже
14 – жени

Изготвени
интеграционни
профили

*Данните са предоставени от ВКБООН, МВР и ДАБ

Тема на броя

Бежанците в представите на българите

доц. д-р Албена Накова

Албена Накова е доцент, доктор по социология, заместник-директор на Института по философия и социология при БАН. Основните ѝ научни интереси и изследователска работа са в областта на **етносоциологията** и

етнопсихологията - национална и етническа идентичност, междуетнически отношения и общуване в когнитивен план, етническата толерантност в контекста на представите за собствения и другия етнос, междуетнически дистанции, ние- и те-образи. През последните 8 години изследователската ѝ работа е концентрирана повече върху проблематика, свързана с **демографската политика, миграциите и бежанците** и по-конкретно върху проблемите, отнасящи се до културните различия в епохата на мобилността, взаимодействията между народите и културите, плурализма и мултикултурализма, културните дистанции, миграциите и промените в идентичността, толерантността в условията на засилени миграционни процеси, представите и нагласите към другия/чужденеца/бежанеца, интеграцията на бежанците в приемащото общество, политиката по отношение на бежанците и мигрантите. През този период е работила по няколко проекта, изследващи отношението и нагласите на българските граждани към бежанците, последният от които „Бежанците в представите на българите – страхове, разбиране, съпричастност“, финансиран от ФНИ към МОН, резултатите от който са представени в настоящата статия.

През август 2020 г. изследователски екип от учени от два института на БАН – Институт по философия и социология и Институт за етнология и фолклористика с етнографски музей проведе национално представително социологическо изследване, целящо установяване на обществените нагласи и представи за бежанците, които да послужат при разработване на адекватни политики по отношение на тяхната интеграция в българското общество.

В рамките на изследването са анкетирани 1000 човека, които от гледна точка на социодемографските си характеристики възпроизвеждат реалното съотношение в страната по признаците пол, възраст, образование, местоживее, етническа и религиозна принадлежност, трудов и семеен статус.

Резултатите от изследването очертават като цяло ниска степен на информираност на населението за бежанците – 85% от анкетираните нямат никаква представа за броя на бежанците към настоящия момент в България и само 8,2% са посочили конкретни цифри, които варират в много широк диапазон – от 100 човека до 100 000 души, чиято нереалистичност сама по себе си е показател за липсата на информираност. На значително по-високо ниво е информираността относно страните на произход на бежанците през последните години – тези, които нямат никаква представа за държавите, от които идват бежанци в България, са 24,2%, докато 73,6% от анкетираните посочват различни страни, сред които най-често Сирия, Ирак, Иран, Афганистан.

Фото: Уебсайт на ВКБООН

Срещите на българските граждани с бежанци също не са чести – едва 20,4% от населението на страната се е срещало някога с бежанци, а 90,9% нямат никакъв контакт с бежанци в момента. Липсата на пряк контакт с бежанците при болшинството български граждани обуславя факта, че информация за тях те получават основно от медиите, водещи сред които са: телевизията (посочена от 91,4% от анкетираните); интернет (посочен от 38,4% от респондентите); социалните мрежи (22,8% от анкетираните); вестниците (21,4% от респондентите). Значително по-ниски са дяловете изследвани лица, които получават информация за бежанците от близки и познати (21%); колеги (7,3%); членове на семейството (6,1%). Това е причината представите си за бежанците и нагласите към тях българските граждани да формират основно под влияние на спецификата на медийното отразяване на темата „бежанци“.

Когато става дума за ролята на медиите за формиране на представите на местното население за бежанците, мнението на изследваните лица е доста разнопосочно: 34,2% смятат, че медиите имат неутрална роля, 21,9% отчитат отрицателно влияние, а 18,3% положително. Що се отнася обаче до образа на бежанеца, който медиите формират, в този случай мнението само на 23,1% от изследваните лица е, че медиите отразяват обективно образа на бежанеца, докато 53,6% смятат, че те създават необективна представа за бежанците, като тук се включва: „опитват се да бъдат обективни, но не успяват“ (29,9%); „създават изкривена представа за бежанците“ (13,5%); „създават необосновано негативен образ на бежанците“ (5,4%); „създават необосновано позитивен образ на бежанците“ (4,8%). Оставащите 23,3% се колебаят и не могат да преценят или не са отговорили. Независимо дали в позитивна или в негативна посока, факт е, че болшинството изследвани лица смятат, че създаваният от медиите образ на бежанеца не е обективен.

Какви са в такъв случай представите за бежанците, които местното население споделя? Ето как българските граждани виждат причините, поради които бежанците напускат родните си места: „бягат от война, спасяват се от преследване“ (посочено от 75,2% от анкетиранияте); „търсят по-добри условия за живот“ (65,2% от анкетиранияте); „търсят работа и по-високи доходи“ (46,3%); „поради политическа, религиозна, етническа, полова и други видове дискриминация“ (36,0%); „за да живеят децата им в по-уредени държави“ (28,4%); „за да се съберат със свои близки/роднини, които живеят извън страните им на произход“ (21,2%); „за да учат децата им в по-добри училища“ (14,1%). Както се вижда, тук се очертават два типа причини – едните, свързани с бягство от война, преследвания и дискриминация, и другите, свързани с търсенето на по-добри условия за живот, по-високи доходи и по-добри възможности за работа, което реално очертава двата типа чужденци, които по мнението на изследваните лица пристигат в България през последните години – бежанци и икономически

мигранти. Разграничението в общественото съзнание на двата типа чужденци, които под названието „бежанци“ преминават българските граници, определя и разнопосочното отношение на българските граждани към тях, а така също колебанията и липсата на ясно изразено отношение – като „нито позитивно, нито негативно“ определят отношението си към бежанците 51,5% от българските граждани, отношението на 28,2% е „негативно“, а отношението на 16,0% е „позитивно“, 4,3% не могат да преценят. А по-конкретно отношението си към бежанците българските граждани описват по следния начин: недоверие (посочено от 38,1% от анкетиранияте); съпричастност, съчувствие, състрадание (31,7%); като към всеки друг човек (28,7%); разбиране (26,6%); страх (18,3%); безразличие (13,9%); загриженост, готовност за оказване на помощ (11,4%); уважение (6,1%); омраза, ненавист (5,3%); доверие (4,4%); приятелство (1,9%, което реално е под статистическата грешка, поради което е незначимо). Ясно се вижда противоречивото отношение към бежанците – от съчувствие, съпричастност, състрадание, разбиране, уважение, загриженост и готовност за оказване на помощ, през безразличие, до недоверие, страх, омраза, ненавист. Това отношение предопределя и нагласата на местното население към приема на бежанци в България – 59,0% не са съгласни България да приема бежанци; съгласните са два пъти по-малко – 23,7%; а тези, които не могат да преценят, са 17,3%. Какви по-конкретно чужденци все пак са готови да приемат в страната си българските граждани – бежанци от страни, в които има военен конфликт, като Сирия, Ирак, Афганистан и др. – 35,6% от анкетиранияте; бежанци от страни, в които има политически преследвания и нарушаване на човешките права – 26,3%; бежанци от страни и региони с природни и климатични бедствия – 24,8%; търсещи работа с висока професионална квалификация – 15,4%; търсещи работа с ниска професионална квалификация или изобщо без квалификация – 6,1%. Тук още веднъж проличава двоякото отношение към чужденците – нагласите към прием на бежанци, които бягат от войни, терор и политически преследвания, са многократно по-позитивни от нагласите към прием на икономически мигранти, които търсят работа, но въпреки това като цяло дяловете на изследваните лица, които подкрепят приема на бежанци в България, не са високи.

Кои са важните за българските граждани фактори, от които зависи подкрепата им за приема на бежанци в България? В низходящ ред те са следните: да имат желание да се научат да говорят български език (посочено от 84,7% от анкетиранияте); да приемат начина на живот в България (83,7%); да имат

професионални умения (79,7%); да могат да се самоиздържат (76,7%); да могат да говорят български език (61,4%); да имат добро образование (58,7%); да са християни (39,2%); да са семейство бежанци с деца (26,4%); да са непридружени деца бежанци (24,0%); да е сама майка с деца (21,1%); да са бели (19,5%); да са хора с увреждания (13,4%); да са необвързани/сами млади мъже (7,3%); да са необвързани/сами млади жени (6,3%); да са мюсюлмани (4,5%). Както се вижда, много по-важни за българските граждани се оказват социалните умения и качества, като владееене на език, професионални умения, добро образование, възможност за самоиздържане, приемане на местния начин на живот, които предопределят възможността за успешно вписване на бежанците в българското общество, докато характеристики от типа на религия, раса/цвят на кожата имат много по-несъществено значение, т.е. водещи за приемането/неприемането на бежанците са не етнически и религиозни характеристики, а техните социални качества и умения и когато те са отхвърляни/не приемани от българските граждани, това не е заради принадлежността им към определен етнос или религия, а заради непритежаването на определени социални качества, които определят невъзможността им за успешна интеграция в българското общество. В тази връзка социалните дистанции, които българските граждани демонстрират спрямо бежанците, са измерени в рамките на изследването по няколко показателя: готовност за съжителство с бежанци в един град/село; в един квартал; в един блок/в съседни къщи; готовност за приемане на бежанци като колеги на работното място; като продавачи в магазина; като близки приятели; приемане на децата на бежанците като съученици на децата/внуците; като близки приятели на децата/внуците; приемане на брак с бежанци. Резултатите показват, че с разширяване на обхвата на изследваната общност (блок – квартал – населено място) и съответно намаляване на степента на близост при контакта, готовността за приемане нараства, но като цяло остава невисока. Така например, само 17,0% от анкетираните са съгласни да живеят с бежанци в един блок/в съседни къщи (срещу 55,9% несъгласни); 22,2% са съгласни да живеят в един квартал (срещу 50,3% несъгласни) и 26,6% са съгласни да живеят в един град/село (срещу 41,3% несъгласни). Също така 21,4% са съгласни да имат приятели бежанци (срещу 44,1% несъгласни); 26,0% са съгласни да имат колеги бежанци (срещу 39,0% несъгласни); и 26,5% са съгласни бежанци да работят като продавачи в магазина, от който най-често пазаруват (срещу 34,6% несъгласни), т.е. с намаляване на степента на близост при контакта, дистанциите също намаляват, но въпреки това си остават големи. Това правило се потвърждава и когато става дума за отношенията

между децата на респондентите и бежанските деца – 21,2% от изследваните лица са съгласни деца на бежанци да са близки приятели с техните деца (срещу 42,9% несъгласни), докато 29,4% са съгласни деца на бежанци да учат в един клас с техните деца (срещу 35,7% несъгласни). Най-големи социални дистанции поражда възможността за брак с бежанци, като предполагаща най-голяма степен на близост при контакта – едва 6,6% от изследваните лица са съгласни те или техните деца, внуци, близки роднини да се омъжат/оженят за бежанец (срещу 65,0% несъгласни).

Големите социални дистанции са обусловени от страховете на хората и поеманите според тях рискове с приема на бежанци в България. Най-големите рискове от приема на бежанци българските граждани свързват с: нарастване на престъпността (посочено от 59,7% от респондентите); конфликти във всекидневието, свързани с различно културно поведение и мислене (56,3%); обособяване на бежански „гета“ (55,7%); етническо и религиозно противопоставяне (52,3%); високи държавни разходи за издръжка на бежанците (47,5%); терористични актове/заплахи (45,4%); заразни болести и епидемии (32,2%); нарастване на безработицата сред българите (22,6%); конфликти на трудовия пазар (18,4%).

Възможните ползи, които българските граждани виждат от приема на бежанци, не са много и могат да бъдат сведени до: „те могат да работят на места, където местното население не желае да работи (45,3%); „могат да пренесат елементи от своята култура и да допринесат за повишаване на културното многообразие (17,1%); „могат да бъдат евтина работна ръка“ (10,9%) и „могат да бъдат ресурс за преодоляване на демографските проблеми на България“ (8,2%). Като следствие от това преобладаващата част от анкетираните лица не подкрепят интеграцията на бежанците в българското общество – подобно мнение споделят 47,1% от анкетираните, докато в подкрепа на интеграцията се обявяват 35,5%; оставащите 17,4% нямат мнение.

Болшинството анкетирани (72,8%) също така не вярват в успешната интеграция на бежанците в българското общество, поради различни причини: водещо е нежеланието на самите бежанци да останат в нашата страна (посочено от 33,2% от респондентите), следвано от културните различия между тях и местните общности (18,4%), религиозните различия между тях и местните общности (13,0%) и незнанието на български език (8,2%). Тези, които вярват, че бежанците имат шанс да се интегрират в българското общество са два пъти по-малко 34,9%, като те се делят на две групи – такива, които смятат, че бежанците могат да се интегрират сами в българското общество без помощ от страна на държавата и местните хора (те са минимален дял – едва 5,3%) и такива, които смятат, че бежанците могат да се интегрират в обществото само с помощта на българската държава и местните хора (29,6%). Въпреки това мнение обаче, не е никак висока личната нагласа на анкетираните лица за оказване на помощ на бежанците в процеса на интеграцията им в българското общество – само 28,6% от анкетираните са склонни да помогнат на бежанци, докато 39,8% не са склонни да го направят, а 13,0% биха помогнали при определени условия, сред които: „ако ги познавам“; „ако са добронамерени“; „ако са наистина нуждаещи се“; „ако са изстрадали от войната“; „ако наистина бягат от войната“; „ако не са икономически мигранти“; „ако са образовани и търсят работа“; „ако не са криминално проявени“ и др.

Що се отнася до конкретната помощ, която изследваните лица биха оказали, тя се свежда до:

предоставяне на храна и дрехи (27,9%), помощ за усвояване на български език (22,6%), помощ за запознаване с българската култура и начин на живот (21,4%), подкрепа за намиране на работа (15,4%), подкрепа за намиране на жилище (8,6%), финансова помощ (4,0%), помощ за снабдяване с документи (3,8%).

Както се вижда от проведеното изследване, не е никак висока нагласата на българското население за приемане на бежанци в България и за съдействие за интеграцията им в българското общество. От една страна, това е резултат на недоверието към всеки, който е непознат, който е друг и различен от нас, което е обяснимо, от друга страна, обаче то е резултат на внушени страхове (поради липсата в повечето случаи на пряк контакт и лични впечатления от бежанците), а от трета страна, е отговор на нежеланието на самите бежанци да останат в България, на която те най-често гледат само като на транзитна дестинация и временна спирка по пътя им към Западна Европа.

Събраната в рамките на проведеното изследване емпиична информация е изключително богата и разнообразна, тук е представена само малка част от наличната информация, отразяваща най-общо представите и нагласите на българските граждани към бежанците. Останалата част от информацията ще бъде предмет на бъдещи научни публикации.

Фото: Achilleas Zavallis, UNHCR

Бежанският консултативен съвет в България – бежанци на масата на преговорите

България е една от малкото държави в Източна Европа, която може да се похвали с организация, създадена от и работеща за бежанската общност – Съвет на жените бежанки в България (СЖББ). Линда Ауанис и нейните колеги вече почти две десетилетия са на първа линия, неотлъчно следвайки своята мисия: да помагат с всички сили на дошлите след тях и да дават личен пример.

През 2020 г., седемнадесет години след създаването на СЖББ, е направена нова смела крачка по пътя на включването на бежанците в системата за закрила и подкрепа на общността: през юни 2020 г. беше основан Бежански консултативен съвет (БКС). Каква е неговата основна цел? Да бъде гласът на бежанците в България, когато се вземат важните за тях решения.

Коалицията, в която към този момент участват 11 души – в процедура за международна закрила или вече получили такава, ще търси своето достойно място и участие във всички дискусии относно национални и местни политики, като ще идентифицира слабости в законодателната рамка и нейното приложение и ще предлага свои решения, които отговарят в най-голяма степен на нуждите на бежанците и биха били разпознати от общността. В същото време, членовете на Съвета ще поддържат постоянен контакт с бежанците в България, като събират актуална и точна информация за основни нужди, предизвикателства и механизми за справяне с тях. БКС ще предоставя на бежанците информация и ще насочва към подкрепа тези, които се нуждаят от нея. В тези свои изцяло доброволни дейности Съветът ще се опита да се утвърди като своеобразен „мост“, медиатор между българските институции и неправителствен сектор и самите бежанци.

Приоритетните сектори за работа, избрани от самите членове на Съвета, са образование, заетост, закрила на непридружени деца, културна дейност и повишаване

на чувствителността на обществото към проблемите на бежанците, миграционно задържане, жилищно настаняване, роля на половете, социално подпомагане и услуги, достъп до територия и условия в приемателните центрове.

Създаването на БКС, в духа на най-новите и прогресивни теории за успешни политики за закрила и интеграция, е дело на ВКБООН. Агенцията на ООН за бежанците на глобално ниво е активен участник във формулирането и прилагането на практика на политиките за участие на засегнатите общности в процеса по вземане на решения. Този принцип е залегнал в Глобалния договор за бежанците, разработен от ВКБООН и утвърден от Общото събрание на ООН и с гласа на България през декември 2018 г. Тези „овластяващи“ модели са част от политиките на всички големи хуманитарни организации и един от деветте [Глобални хуманитарни стандарта](#). Въпреки първоначалната рамка на Съвета – като подгрупа в рамките на Работната група по интеграция, координирана от ВКБООН, амбицията на Комисариата е да играе само поддържаща и съветническа роля в началния етап от изграждането на коалицията, която след това ще поеме по свой независим път.

Процесът по избор на членове в България започна през април, като в него активно като консултант се включи Анила Нур, бежанка от Пакистан в Холандия, член на [Европейския мигрантски консултативен борд](#) и един от моторите на [Global Refugee-Led Network](#). Членовете на българския съвет бяха излъчени след повече от 25 интервюта, в които се включи и Българско училище за политика „Димитър Паница“. Именно благодарение на тази партньорска организация избраните 11 бежанци имаха възможност да получат три-модулно обучение по теми, свързани с лидерство и меки умения, законодателна рамка и политически процеси в България, механизми за застъпничество и участие на гражданското общество в обществените процеси. В последния модул с лекция пред БКС се включи и вицепрезидентът, г-жа Илияна Йотова.

Съветът вече изработи своите вътрешни правила, както и план за действие за идните месеци. Членовете са с мандат от една година и възможност за продължаването му за още до две. Бежанският съвет спечели и първия си проект и вече работи по стратегия за идентифициране на неверни информации – слухове и митове, на които бежанците вярват, и предоставяне на коректни данни.

С всички членове на съвета можете да се запознаете [ТУК](#).

Достъп до здравеопазване и организация на здравни услуги за лица, търсещи международна закрила в България

Момчил Баев, доктор по социална медицина

Проф. д-р Анжелика Велкова, дмн, Катедра по Социална медицина, МУ – София

Неблагоприятните последици от миграцията върху здравето могат да се наредят сред основните рискове, които тя крие. Докато фактите показват, че здравните рискове са основно за самите мигриращи, много граждани на ЕС, включително в България, виждат заплаха в новодошлите за своето здраве. Страховете се разпростират както сред широката общественост, така и сред медицинския персонал. Основна грижа пред ЕС и организации като СЗО и Европейския център за превенция контрол на болестите (ECDC) е готовността на националните здравни системи да управляват потенциални кризисни ситуации при неконтролируем приток на бежанци. Съществуват редица съображения, които се взимат под внимание, като възможността за пограничен здравен контрол и медицинско обслужване на всички новодошли. Не всички държави-членки имаха подобна подготовка през 2013 г., когато броят на бежанците в Европа започна драстично да се увеличава, което наложи, в условия на спешност, да се създава допълнителна инфраструктура и да се обучават кадри за тази дейност.

Един от най-важните рискове, който трябваше да бъде предотвратен в първите години на бежанската криза, беше превенцията на инфекциозни заболявания, някои от които редки за ЕС. ECDC още в началото на 2014 г. предприе инициатива, с която си постави за цел да оцени прилагането на скринингови програми за инфекциозни болести (ИБ) в ЕС, да оцени мнението на националните експерти по въпросите за такъв скрининг и да изследва връзката между пропорцията на търсещите международна закрила в популацията и прилагането на скринингови програми. За целта ECDC се допита до всички 28 държави членки и техните номинирани експерти, 27 от всички 28 експерти отговориха. Резултатите от това допитване показват, че 16 от отговорилите (59,2%) имат действащи скринингови програми, а 15 (55,5%) имат национални ръководства по въпроса. В резултат ECDC издаде „Публично-здравно ръководство за скрининг и ваксинация за инфекциозни болести сред новопристигащи мигранти в ЕС/ЕИП“. Основната цел на това ръководство е да предостави научни насоки,

базирани на оценка на доказателства, събрани чрез таргетирани публично-здравни интервенции, да подпомогне ефективен скрининг и ваксинация за приоритетни ИБ сред новопристигнали мигрантски популации в ЕС/ЕИП. С това се поставя задачата да се подпомогнат страните-членки да разработят национални стратегии за засилване превенцията и контрола на ИБ сред мигрантите и да посрещнат здравните нужди на тези популации. Анализът на ECDC показва, че е рентабилно да се инвестира в скрининг на мигранти от всички възрасти, посочвайки редица конкретни ИБ.

Право на здравеопазване за търсещите и получили международна закрила в България

Организацията на здравните услуги за търсещите закрила в България се случва съгласно разпоредбите на здравното и миграционно законодателство, разгледани по-долу и като цяло следва някои добри европейски практики, препоръчани от ECDC. Основните нормативни документи у нас, уреждащи тези въпроси, са Закон за здравето, Закон за здравното осигуряване, Закон за убежището и бежанците, Кодекс за социално осигуряване и някои други закони и подзаконовни нормативни актове.

Съгласно действащото законодателство в България, по време на производството всички лица, търсещи международна закрила, са здравно осигурени и получават безплатни медицински услуги при условията и в размера, определен за българските граждани (съгласно чл. 29, ал. 1, т. 4 от ЗУБ). За осигуряване на правото на достъп до здравни услуги, Държавна агенция за бежанците при Министерски съвет (ДАБ) уведомява ежемесечно Националната агенция за приходите за търсещите международна закрила лица, имащи право на здравно осигуряване. Във връзка с медицинското обслужване в Териториалните поделения (ТП) на ДАБ едва през 2018 г. са приети и се ползват *Указание за предприемане на мерки при*

случаи за заразни инфекциозни болести (СД-22/1/12.01.2018г.) и Указание за уеднаквяване практиката в здравните кабинети на ДАБ (СД-524/23.10.2018г.), разгледани долу.

Всички настанени в центровете лица трябва да бъдат регистрирани при общопрактикуващ лекар (ОПЛ), за да получат достъп до специализирано лечение чрез издаденото от него направление, в случаите, когато това е необходимо. Предизвикателството за ангажиране на такъв лекар се оказва сериозно. Агенцията провежда няколко кръга преговори с Националната здравноосигурителна каса, но малко лекари се ангажират с регистрирането на голям брой търсещи закрила. Според БЧК местните лекари са демотивирани от факта, че пациентите са чужденци, говорещи друг език, което прави общуването и поставянето на диагнози много трудно. Освен езикови, затрудненията са свързани и с невъзможността за дерегистрация на пациенти (това става само лично от пациента при избор на друг ОПЛ).

Фото: Gordon Welters, UNHCR

Здравно обслужване и практика в центровете на Държавната агенция за бежанците

Съгласно Устройствения правилник на ДАБ, ТП организират и координират дейностите по задължителното медицинско изследване на чужденците, подали молба за международна закрила, и организират дейностите по осигуряването на медицинска и психологическа помощ на настанените в центровете чужденци.

Във всички ТП на ДАБ има обзаведени и оборудвани здравни кабинети, съответстващи на предмета на дейността им и съобразно изискванията на Министерство на здравеопазването. За обслужването на здравните кабинети е назначен медицински персонал на щат към ДАБ и по граждански договори. През 2019 г. в здравните кабинети медицинските

грижи са осъществени от общо 11 наети лица: шестима лекари, един фелдшер и четири медицински сестри.

Пълният списък с дейности на здравните работници в центровете за настаняване са описани в чл. 29 от Вътрешните правила на ДАБ. Основна дейност на медицинските лица и социалните експерти към Агенцията е насочването и записването при ОПЛ на търсещите международна закрила. ДАБ не поддържа база данни с имена на общопрактикуващи лекари, които са склонни да обслужват търсещи закрила лица. Агенцията не провежда обучения на лекари за спецификите на работата с търсещи закрила.

Съобразно чл. 29, ал. 6 от ЗУБ, здравните кабинети осъществяват дейности по:

1. първоначални изследвания при регистрация на лицата, подали молба за закрила;
2. постоянно медицинско наблюдение;
3. оказване на първа медицинска помощ;
4. контрол върху хигиенното състояние на лицата;
5. текущ контрол за спазване на хигиенните изисквания;
6. изготвяне и поддържане на медицинска документация за всяко лице.

При регистрация и настаняване в ТП на Агенцията търсещите международна закрила чужденци се подлагат на задължителен медицински преглед и изследвания в оборудваните здравни кабинети. Медицинските лица, обслужващи здравните кабинети, извършват следните дейности по време на първичния медицински преглед:

- Преглед за въшливост и скабиес (ектопаразитози);
- Измерване на кръвно налягане;
- Преслушване (аускултация) на бял дроб и сърце;
- Снемане на анамнестични данни за здравословното състояние;
- Обстоен преглед на наличната медицинска документация, ако пациентът има такава;
- Вземане на биологичен материал за изследване за малария, чревни паразити и чревно носителство;
- Вземане на кръв за изследване за ХИВ и Васерман (за сифилис) (при писмено съгласие на пациента).

Съгласно Указание за предприемане на мерки при случаи за заразни инфекциозни болести на ДАБ, при случай на съмнение за инфекциозно заболяване, лицето се придружава до болнично заведение с инфекциозно отделение. В случай на потвърждаване на инфекциозно заболяване болничното заведение уведомява ДАБ и РЗИ по местоживеене на заболялото лице. При потвърдена диагноза ДАБ получава

указание от РЗИ за предприемане необходимите противоепидемични мерки.

Първичният медицински преглед по чл. 29, ал. 4 от ЗУБ за лицата, търсещи закрила, определя и дали кандидатът принадлежи към уязвима група, включително дали е жертва на сексуално и основано на пола насилие (СОПН), и дали той/тя има конкретни специфични потребности. През ноември 2018 г. Европейската комисия реши да изпрати официално писмо до България относно неправилното прилагане на законодателството на ЕС в областта на убежището, като една от сферите с идентифицирано несъответствие между норма и практика е именно липсата на правилна идентификация и подкрепа на уязвимите лица, търсещи закрила. Комисията установи, че недостатъците в българската система за убежище и свързаните с тях служби за подкрепа са в нарушение на разпоредбите на законодателството на ЕС в областта на убежището и Хартата на основните права на ЕС.

През 2019 г. при необходимост от специализирана медицинска помощ или настаняване в болнично лечебно заведение ДАБ е оказала съдействие на чужденците и чрез:

- осигуряване на преводач/медиатор;
- осигуряване на транспорт на агенцията (при нужда);
- съпровождане от социален експерт на агенцията до диагностично-консултативни центрове и лечебни заведения;
- заплащане на такси и медицински услуги, които не са включени в полагащия се по закон здравен пакет, като необходимите финансови средства са осигурени от Фонд „Убежище, миграция и интеграция“.

Здравно-профилактичната дейност е сред нормативно установените функции на здравните специалисти, работещи в структури на ДАБ. Според *Указание за предприемане на мерки при случаи на заразни инфекциозни болести* на Председателя на ДАБ, медицинските специалисти от РПЦ два пъти месечно организират здравни беседи за пребиваващите в съответния център относно заразните заболявания от Списъка за заразните и паразитни болести, които подлежат на регистрация, съобщаване и отчет. На тримесечие медицинските специалисти разработват и предлагат на Директора на РПЦ план за утвърждаване на темите на тези беседи.

От събраните данни става ясно, че и през 2019 г. медицинските лица организират регулярно информационни беседи на здравна тематика с настанените чужденци. По време на беседите се

обсъждат различни здравни въпроси – поддържане на чистота и хигиенни навици, вирусни заболявания, скабиес (краста), ХИВ/СПИН, въшливост, туберкулоза, сифилис, варицела, морбили и паротит, хепатит, предпазване от нежелана бременност, заболявания, предавани по сексуален път и др., с цел превенция и повишаване на тяхната информираност по конкретната тема.

Първичната профилактика на заболяванията се осъществява от ДАБ в тясно взаимодействие и сътрудничество с ВКБООН, с общинските органи, както и с БЧК и други организации, работещи на терен в ТП на ДАБ, при което последните предоставят информация и при поискване, контрацептивни средства на настанените лица.

В ТП на ДАБ е осъществяван контрол върху хигиенното състояние на лицата и текущ контрол за спазване на хигиенните изисквания, както и е извършвано регулярно обезпаразитяване на всички помещения в центровете.

Медицинските досиета на настанените чужденци в ТП на ДАБ съдържат медицинска карта и копия на налични медицински документи. В здравния кабинет се води задължително необходимата документация, съгласно разпоредбите на МЗ. Документацията съдържа Амбулаторен дневник, Тетрадка манипулации и Тетрадка за положителни резултати. Съгласно т. 3 на Указание за уеднаквяване практиката в здравните кабинети на ДАБ, медицинската документация се съхранява в здравния кабинет за срок от 3 години.

Агенцията поддържа наличности от медицински консумативи и лекарства за оказване на първа медицинска помощ при спешни състояния (съгласно Приложение 2 на *Указание за уеднаквяване на практиката в здравните кабинети на ДАБ*), като стриктно се следи за срока на тяхната годност.

През 2019 г. медицинските лица са предоставили на нуждаещите се от лечение чужденци общо 2686 лекарствени средства. В здравните кабинети, освен вземане на кръвни проби, са извършени и 570 друг вид

манипулации: поставяне на инжекции, глюкозест, обработка и превръзки на рани, тест за бременност и др.

Епидемични събития и новият контекст на COVID-19

В предходните пет години преди началото на епидемията от COVID-19 в центровете на ДАБ възникват редица здравни ситуации, дължащи се главно на неадекватни хигиенни условия. Подобни примери са от 2014 година:

- 300 души, настанени в приемателен център в с. Ковачевци, са поставени под карантина след 7 случая на варицела;

- В РПЦ в кв. „Военна рампа“ са открити 2 случая на хепатит А, в резултат на което мобилен екип на РЗИ е поставил ваксини на 25 деца от центъра;

- В други поделения на ДАБ са регистрирани и много други случаи на варицела, хепатит и скабиес.

Посочените епидемични взривове не са изчерпателен списък на подобни събития и наличието им частично потвърждава хипотезата, че битовите условия в центровете създават предпоставки за здравни събития.

По отношение на борбата с разпространението на циркулиращия коронавирус, ДАБ стриктно изпълнява националните указания, залежали в няколко стратегически документа – Решение № 325 на Министерския съвет от 14.05.2020 г. за обявяване на извънредна епидемична обстановка, Закона за мерките и действията по време на извънредното положение, обявено с решение на Народното събрание от 13 март 2020 г. и за преодоляване на последиците от разпространението на COVID-19 и заповедите на министъра на здравеопазването.

От март до май са преустановени всички организирани масови мероприятия в и извън териториалните поделения на Агенцията, включително образователни, спортни и културни. Стриктно се спазват въведените противоепидемични мерки, в това число е преустановено посещението на учебни занятия, детски градини и провеждането на извънкласни занимания. Забранено е влизането на външни лица в ТП на Агенцията. Здравословното състояние на всички настанени в центровете граждани на трети страни, търсещи международна закрила, се следи ежедневно. Провеждат се регулярни информационни беседи с настанените в ТП кандидати за международна

закрила, по време на които се предоставя информация за симптоматиката на коронавируса и начините за разпространение. По време на беседите се акцентира на начините за предпазване и задължителното ползване на хигиенни продукти и дезинфектанти.

В териториалните поделения на ДАБ са осигурени информационни материали за това как да предпазим себе си и околните от коронавируса. Осигурени са лични предпазни средства за служителите на Агенцията, както и дезинфектанти за настанените лица. Редовно се извършва дезинфекция от специализирана фирма. Осъществява се всекидневно термометриране на всички служители и настанени в ТП кандидати за международна закрила.

На 14.05.2020 г. извънредното положение е отменено и се обявява извънредна епидемична обстановка с Решение на МС. Възобновява се провеждането на всички процесуални действия по подадени молби за международна закрила по реда на Закона за убежището и бежанците (ЗУБ). Достъпът до териториалните поделения на ДАБ се осъществява при спазване на противоепидемичните мерки, след измерена телесна температура под 37 °C и при наличието на лични предпазни средства. Лица, търсещи международна закрила, при приемането и настаняването им в ТП се поставят под карантина за срок от 14 дни и се наблюдава здравословното им състояние. Всички останали мерки по хигиена, дезинфекция и информиране продължават да се прилагат.

Заедно с провежданите регулярно беседи с настанените в териториалните поделения, по време на които се предоставя информация за симптоматиката на коронавируса, начините за разпространение, за предпазване и задължителното ползване на хигиенни продукти и дезинфектанти, биват осигурени и информационни материали за COVID-19, включително за горещата телефонна линия на Българския Червен кръст на седем езика относно мерките, предприети от българското правителство и наличната подкрепа.

В отговор на предизвикателствата в периода на извънредно положение и извънредна епидемична обстановка ДАБ създава организация за своевременно настаняване на кандидати за закрила, които до момента са били на външни адреси, но поради създалата се ситуация са загубили своята работа и подслон. Настаняването им в териториалните поделения се осъществява при спазване на мерките за безопасност и процедурните правила в ситуация на разпространяващия се вирус на COVID-19.

Нова рубрика: Страни на произход

Брой 4 бележи включването на нова рубрика в нашия бюлетин, която отговаря на заявен читателски интерес: предоставянето на информация за родните страни на произход на бежанците – онези държави, чийто политически и обществен път на развитие е белязан от кървави конфликти и тежки нарушения на правата на гражданите. Първият задълбочен поглед е към Афганистан, откъдето през тази година са мнозинството кандидати, подали молба за международна закрила в България.

Афганистан: земя, жадуваща (стабилен) мир

Людмила Янева, Софийски университет „Св. Климент Охридски“

*„Азия – огромно тяло от вода и суша,
афганската нация е сърцето в него,
Когато процъфтява, и Азия цъфти,
а когато страда, и Азия страда.“
Мохамад Икбал (1877 – 1938)*

Погледите на света продължават да са насочени към Афганистан, страна, която почти непрекъснато е в центъра на новините. И все пак малцина имат нещо повече от повърхностно разбиране на афганската култура и възгледите на нейния народ. Чрез изучаване на афганското изкуство и литература ние можем да придобием нови гледни точки за емоциите и познанията на афганския народ.

Книги като „Ловецът на хвърчила“, „Хиляда сияйни слънца“ и „А планините ехтяха“ на Халед Хосеини, разказите на Сепужмей Зариаб, спомените на Латифа, разказани в „Откраднатото лице“, филмите на Мохсен Махмалбаф и неговото семейство не оставят равнодушен българския читател и зрител към страданията на афганците през последните десетилетия на войни.

Етнически групи и езици

В афганския национален химн се споменават четиринайсет етнически групи; четирите най-големи – пашуни, таджики, хазарейци и узбеки – заедно съставляват около 84 процента от населението. Пашуните са най-голямата група и страната традиционно е била управлявана от тях. Емирите, формирали афганската империя в средата на 1700-те и

по-късно през 1800-те, са пашуни. Конституцията от 1964 г. обявява пашу и дари за двата официални езика на Афганистан.

Пашу получава статут на официален език с шахски указ през 1936 г. Той е роден език на 50-55% от афганците, а като втори език се говори от 10% от населението. Областите, в които се говори, са разположени на изток, юг и югозапад на страната.

Персийският е езикът, който се използва най-често в Афганистан. Родният език на 25% от населението е разделен на многобройни диалекти. Дари е термин, отдавна налаган от афганските власти за отделянето на персийския език, който се говори в Афганистан от персийския език в Иран.

Броят на населението в Афганистан в настоящия момент е приблизително 39 милиона. Военните конфликти в страната доведоха до над шест милиона бежанци. Повече от 2,5 милиона все още остават в съседните Пакистан и Иран. Но все повече десетки хиляди афганци емигрират на Запад.

Афганистанските бежанци в Иран

Иран би трябвало да е страната, в която афганските бежанци биха се чувствали най-добре поради общия език и културна история. Реалността обаче е съвсем друга. Афганците, пристигнали в Иран през 80-те години, получаваха статут на бежанец на принципа *prima facie*, издаваха им се „сини карти“, потвърждаващи статута им на бежанци, разрешаващи им да останат законно в страната за неограничено време. Регистрираните бежанци се ползваха с различни социални права, включително достъп до безплатно образование и обучение за ограмотяване на възрастни, здравеопазване, субсидии за храна и заетост. Повечето имаха възможност да се установят свободно в покрайнините на градовете, а не в бежанските лагери; в градове като Машхад мнозина имаха възможност да закупят имоти.

В началото на 90-те години на миналия век, особено след падането на комунистическото афганистанско правителство на Наджибуллах през 1992 г. в резултат и на променящите се вътрешни икономически и социални проблеми като безработицата в Иран, ситуацията се променя. Децата им са възпрепятствани да посещават държавни училища, а личните им карти са конфискувани. Афганците без законно пребиваване също рискуват масово депортиране, побои и изнудване. През 1993 г. на нерегистрирани или новопостъпили афганци са издадени над 500 000 карти за временна регистрация, които са удължавани на няколко пъти, но в крайна сметка през 1996 г. са обявени за невалидни.

Според информацията съществуват 40 000 брака между иранки и афганци, които не могат да предадат гражданството си на своите чуждестранни съпруги или на децата си. В резултат на това до 100 000 деца от такива бракове не разполагат с ирански свидетелства за раждане и документи за самоличност.

Ролята на жената

Религията винаги е играла и играе първостепенна роля в ежедневието и обичаите на страната. Афганското общество е било и все още е силно патриархално. В повечето случаи жените се възприемат като по-нисши от мъжете, като същества, нуждаещи се от защита. Считани са за хиперсексуални и се смята, че не може да им се има доверие.

Над 50% от момичетата биват омъжвани или сгодявани на 12 години, въпреки че неотдавнашен закон гласи, че мъж не може законно да получи разрешение за брак, докато бъдещата му съпруга не навърши 17. Почти 80% от браковете са „уредени“, като младите момичета биват омъжвани за доста по-възрастни мъже. Понякога мъже на шейсет години ги взимат за втора, трета или четвърта съпруга. Някои момичета биват разменени, за да изплатят дълг или да разрешат спор. Други са давани за съпруги с цел да се премахне заплахата те да станат обект на отвлечение или изнасилване.

В Афганистан всички жени са зависими от мъжете. Дори в образованата общност жената често се определя като съпруга, майка, сестра, дъщеря - чрез самоличността на мъжете в нейното семейство. Така в страната вдовците са никоя. Семейството ѝ не ѝ помага, защото веднъж омъжила се, тя вече е извън него и принадлежи на мъжа си. Поради войните и въоръжените конфликти повечето вдовици в Афганистан са на около 35 години. Често са тормозени от съседите си. Получават неприлични предложения, тъй като са считани за по-нисши същества, от които може да се възползва всеки. И тъй като повечето са неграмотни, за да издържат децата си, са принудени да проституират или стават наркозависими.

Именно поради този факт през последните години в Афганистан стартират много програми за огромяването на тези жени и паралелно с това се обучават в овладяването на професии, които им помагат сами да осигуряват препитанието на децата си.

През 60-те години забулването от задължително става доброволно и жените намират работа в офиси и магазини; някои жени също получават университетско образование. По време на моджахедините, обаче, продажбата на алкохол е забранена и жените са принудени да покриват главите си с големи шалове и да носят традиционни мюсюлмански облекла. Ограниченията, които по-късно налагат талибаните, са още по-строги. Те включват забрана на телевизионни приемници и различните форми на забавления. Мъжете, които не са с бради, са глобявани и затваряни – дългата брада се възприема от екстремистите като белег на истински мюсюлманин. Сурови наказания са прилагани към жените без *бурки* по улиците, непридружени от мъж от семейството, а в случай че бъдат открити в компанията на мъже без роднинска връзка с тях – разстрелвани или убивани с камъни. Талибаните използват стадионите като места за екзекуции.

Днес афганците отново могат да се забавляват, като пускат хвърчила, посещават футболни мачове и правят снимки. Дори жените нямат пречки да посещават футболни двубои, нещо невъзможно в съседен Иран. През 2019 г., след като Сахар Ходайори (т. нар. „синьо момиче“) се самозапали в Иран в знак на протест срещу тази забрана, никой не подкрепи така силно иранките в борбата им за свободен достъп до стадионите, както афганките.

През 70-те години 40% от лекарите и 60% от учителите в Афганистан са жени. Днес повечето жени трябва да имат разрешение от настойник мъж да работят, а

много от тях могат да работят само ако не напускат домовете си.

Има и афганки обаче, които се борят за промяна в своята страна. Една от тях е Малалай Джоя, най-младата от 68-те жени, избрани през 2005 г. в 249-местния афгански парламент. Малалай е необикновена млада жена, израснала в бежанските лагери в Иран и Пакистан. По време на управлението на талибаните, по нейно желание, когато навършва шестнайсет години, благотворителната „Организация за насърчаване на способностите на афганските жени“ (OPAWC) я връща в Афганистан, за да преподава в тайните училища за момичета. Помага да се създаде безплатна медицинска клиника и сиропиталище в родната ѝ провинция Фарах. През 2007 г. говори в афганския парламент срещу бившите военачалници и военни престъпници, по това време вече депутати, след което е отстранена. Преживяла е шест опита за покушение. През 2010 г. списание Time я поставя в списъка на 100-те най-влиятелни хора в света, а сп. Foreign Policy я включва в своя годишен списък на 100-те глобални мислители.

През последното десетилетие има и афганки, които навлизат в бизнес сфери, доминирани от мъже, реакцията често е бърза и бурна. Заплахите със смърт, атаките и отвлеченията са това, което ги очаква, просто защото искат да развият бизнес и вземат на работа други жени. Днес повече от три хиляди афганки притежават и управляват свои собствени фирми.

Образованието в Афганистан

В Афганистан образователните центрове, в които се преподават съвременни науки, се наричат *мактаб*, а образователните центрове, в които се преподават арабски и ислямски науки, се наричат *мадраса*. Завършилите *мадраса* притежават различни умения в зависимост от *мадрасата*, което завършват.

Първите опити за модернизация на страната започват по време на управлението на емир Шер Али Хан (управл. 1863-1866 и 1868-1878). През 1875 г., наред с традиционното образование, в Кабул официално са основани две съвременни училища.

Появата на модерно образование по време на управлението на емира Хабибуллах Хан (упр. 1901-1919) в периода 1903-1904 бележи началото на отделянето от традиционното *мадраса* обучение. Открити са две училища с близка до съвременната образователна система. Първото, основано през 1903 г., започва обучението само с 10 афгански и индийски преподаватели. Наречено е „Байтул улум-е мубаракха-

йе хабибия“ (букв. благословената къща на знанието на Хабибия). Известно е още като „Лисе Хабибия“ (гимназия Хабибия), с начални (от 1 до 4), прогимназиални (от 5 до 7) и гимназиални (от 8 до 10) степени на обучение. В началните класове учениците изучавали ислям, дари и пашу, математика, география и калиграфия. По-късно филиали на училището Хабибия с начални класове са основани в шест други района на Кабул. След време броят на записаните ученици достига 1534 ученици, а учителите – 55. Това училище оказва значително влияние върху поколения интелектуалци и учени на Кабул като Мохамад Захир Шах, бивш крал на Афганистан, Мохамад Наджибуллах – президент от 1987 до 1992 г., Себгатула Муджадиди – временен президент през 1992 г., Хамид Карзай – бивш президент, Ашраф Гани Ахмадзай, настоящ президент на Афганистан, и други.

През 1909 г. в Кабул е построено второ военно училище Мактаб-е Харбия. Учителите в него са предимно индийци и турци, а по-късно преподават и европейци. Постепенно се явява необходимост от създаването на институт за обучение на учители. Така през 1912 г. в Кабул отваря врати първият учителски колеж „Дар ал моаллемин“ (букв. къща на учителите) с 80 педагози.

Третото и най-голямо развитие в образованието се извършва след 1919 г. по времето на Аманулах Хан (упр. 1919-1929), който през 1919 г. обявява независимостта на Афганистан. Той започва провеждането на радикална политика на модернизация на страната. Със закон прави началните училища задължителни за момичета и за момчета. В този период за първи път е създадено Министерство на образованието. Броят на гимназиите се увеличава, открити са училища и извън столицата.

Аманулах Хан заедно със съпругата си Сорая откриват първото начално училище за момичета „Мактаб-е Мастурат“, в което в периода 1921-1928 г. учат над 800 момичета. Година по-късно Сорая и майка ѝ създават второ девическо училище „Мактаб-е Есма“ (през 1942 г. преименувано на Малалай). Освен това се откриват класове за ограмотяване за възрастни и Аманулах Хан лично е преподавал в някои часове за ограмотяване.

В Кабул са основани професионални училища по архитектура, селско стопанство, изящни и приложни изкуства, телеграф, дърводелство, строителство, полицейско обучение, музика, килимарство, домашна икономика и здраве на жените и други професии. Подобни училища са създадени в Херат, Джалалабад, Кандахар и други големи градове. Студентки са изпратени да следват в Турция. Реформите на шах Аманулах Хан се считат антиислямски, особено женското образование и изпращането на студентки да следват в чужбина, и предизвикват религиозни вълнения. През 1929 г. това довежда до абдикацията на шаха в полза на брат му Енаятуллах Хан, а Аманулах със семейството си бяга в Британска Индия, а по-късно в Европа. Според мнозина учени, ако развитието на образованието по време на Аманулах е продължило, Афганистан би била една от най-развитите и стабилни държави в региона днес.

Съветското нахлуване в Афганистан през 1979 г. и последвалите военни конфликти в страната действат разрушаващо на образователната система. Тя е подложена на политически и идеологически натиск от страна на управляващата партия. Много учители бягат в съседните държави. Руският език замества повечето чужди езици в училищата. Въвежда се и съветската форма на обучение.

След като моджахедините идват на власт през 1992 г., афганският народ смята, че мирът ще надделее в страната. През първата половина на 90-те години се увеличава броят на учениците, както и броят на основните и средни училища и други образователни институции. През 1994 и 1995 г. броят на учениците в основните и средните училища е над 1,6 милион, над 250 000 от тях момичета. Броят на учителите през тези години достигна 23 697, включително 13 185 учителки, а в Колежа за учители учат 5300 момичета и момчета. Режимът на талибаните (1996-2001) забрани образованието на жени и затвори девическите училища с изключение на Медицинския факултет в Кабул. Те оставят медицинския факултет отворен, защото жените могат да бъдат прегледани само от жени лекарки. *Мадрасата* са основен източник на основно и общо образование. През 1999 г. в тях са записани около 875 605 ученици, 64 110 от тях момичета.

След падането на талибаните от власт постигнатите значителни успехи в образованието са твърде недостатъчни. Няма да е пресилено да се каже, че в Афганистан образованието е въпрос на живот и смърт. Новопостроени девическите училища са изпепелявани до основи, стотици учителки, обучаващи момичета – заплашвани или убити, а

самите момичета също са мишени, хиляди стават жертви. Обгазявани са, докато седят в класните стаи. Заливат ги с киселина, докато вървят към училище. Всеки ден в страната водата в девическите училища се тества за наличие на отрова. Противопоставянето на образованието на момичетата се дължи до голяма степен на племенните традиции, според които мястото на жената е в дома и никъде другаде.

Сривът в образованието на жените се потвърждава от статистиката: приблизително 75% от възрастните афганки не могат да четат и пишат или не владеят елементарни аритметични действия. Само едно на двама момичета продължава образованието си след завършване на шести клас. Смесените училища са рядкост. Повечето семейства, ако позволят на дъщерите си да посещават училище, изискват то да е близо до дома им и да не е смесено.

Въпреки това през последното десетилетие Афганистан отбелязва напредък в подобряването на достъпа на децата до образование. Записаните в основно училище са се увеличили от 1 милион на 8,5 милиона между 2002 и 2019 г. Увеличил се е броят на висшите училища и броят на момичетата в тях. И все пак насилието, бедността и сушата са сред многото проблеми, които заплашват да унищожат този напредък. Приблизително 3,7 милиона деца остават извън училище. Момичетата и децата с увреждания са особено уязвими. Около 60 на сто от децата извън училище са момичета, а само 5 на сто от децата с увреждания имат достъп до образование.

Култура

От древни времена на територията на днешен Афганистан живеят майстори, създаващи произведения, отразяващи зороастрийски и будистки теми. Някои от тези произведения са открити от археолозите и са изложени в музея в Кабул. С появата на исляма някои форми на изкуство са забранени, особено скулптурата и изображението на хората. Разработени са обаче нови форми на изкуство като калиграфия, миниатюри, декорации на минарета и джамии, които се превръщат в неразделна част от афганската култура.

Сграда на Националната художествена галерия е построена през 1895 г. в Кабул. Официално е открита като галерия през 1983 г. с 200 произведения на изкуството. Днес в нея са изложени над 800 творби както на афгански, така и на чуждестранни художници. Трагична е новата ѝ история. Талибаните нареждат всяко произведение на изкуството, изобразяващо живо същество, да бъде унищожено. Много картини в президентския дворец и Министерството на външните работи също са унищожени.

Сред тях са и произведения на д-р Мохамад Юсеф Асефи, лекар по професия. Той решава да спаси останалите. Предлага доброволно да помогне за възстановяването на картини, повредени от войната. Веднъж получил достъп до галерията, намира там свой съмишленик и с негова помощ работи в една от стаите, в която събират всички забранени картини. С помощта на водни бои д-р Асефи прави обидните елементи да изчезнат. Месец след месец той работи под носа на талибаните и успява да спаси 80 картини.

Понастоящем в една от залите на Националния музей има шкаф с витрина, съхраняващ накъсани и начупени произведения на изкуството в памет на унищоженията, на които са били подложени експонатите.

През 1978 г. Виктор Сарияниди и неговият съветско-афгански екип археолози откриват на Тала тепе 21 000 златни предмета в шест гроба, пет на жени и един на мъж: диадеми, брошки ками, огърлици, колани, датиращи от I век пр.н.е., известни като Бактрийското съкровище. В стилистично отношение те показват различни влияния, включително индийско, централноазиатско, иранско и гръцко. През 1993 г. Националният музей е ударен от ракета. През следващите години почти три четвърти от експонатите му са разграбени. Тогава много афганци са уверени, че съкровището от Тала тепе има същата съдба и че тази част от националното наследство на Афганистан е разпродадена на черния пазар на антики. През 2003 г. новото афганско правителство разкри, че съкровището е непокътнато, скрито в трезора на Централната банка.

Музиката също предизвиква сблъсък между консервативните и либералните елементи в афганистанската култура. Консервативните молли, както и талибаните от средата на 90-те години презират инструменталната или светската музика и я окачествяват като греховна.

След кървавите междубосовици в началото на 90-те и по време на талибаните повечето афгански музиканти, любители и професионалисти, напускат страната или остават безмълвни в домовете си. Въпреки че е

заглушена в публичното пространство, тя продължава да звучи нелегално. Много музиканти, за да изкарват прехраната си, са принудени да работят като месари или улични търговци. В деня, в който талибаните напускат Мазар, афганците незабавно отпразнуват този факт с музика по улиците. Сцената се повтаря няколко дни по-късно и в Кабул.

От 1996 до 2001 г. телевизионните продуценти в Афганистан и кинематографистите преминават през най-тъмния си период. Ограничението на талибаните за филми е абсолютно. През този период в страната не се снимат игрални филми. Когато през 1996 г. завземат Кабул, талибаните нападат кината и изгарят всеки филм, който намерят. Те конфискуват видеоплейъри и телевизори, окачват ги на телефонни стълбове или ги унищожават. Затварят всички кина и наказват сурово всеки, у когото намерят касети. През 2001 г., когато взривяват гигантската статуя на Буда в Бамиан, по ирония на съдбата те се радват, че са заснели и излъчили този варварски акт.

Изгарят архива на Афган филм, от по-голяма важност за културното наследство на страната, тъй като много от богатствата ѝ съществуват единствено запечатани на кинолента. Обаче не знаят, че всъщност не са изгорили негативите, а копия. Персоналът на архива, с риск на живота си, успява да укрие 2900 ролки от незаменими негативи, скрити зад фалшива стена. Месеци наред живеят под заплахата, че при проверките, намерят ли дори къс от лента, ще бъдат обесени или разстреляни.

В средата на 70-те години с население от 400 000 Кабул има около осемнайсет кина с 300 000 зрители. През 2002 г. след талибаните, с население от три милиона, има само седем кина и по-малко публика. Много хора наемат или купуват DVD-та, за да ги гледат у дома.

Иранският режисьор Мохсен Махмалбаф допринася много за развитието на афганското кино, той оказва подкрепа на афганските кинодейци, потърсили убежище в Иран. През 2001 г. по екраните излиза филмът му „Кандахар“, посветен на Афганистан. По-късно дъщерите му, Самира и Хана, както и съпругата му, Марзие Мешкини снимат няколко филма, разкриващи покъртителни картини от живота афганските жени и деца.

Според Мохсен Махмалбаф *„киното е огледало на обществото, което позволява на хората да видят неговия дух и да го коригират, ако открият недостатъци. Афганистан е живял толкова дълго без огледалото на киното, затова сякаш нацията не разпознава собствения си образ.“* Първият афгански филм, заснет в страната през 2003 г., е „Осама“ на Садиг Бармак. Вдъхновен от истинска

история, филмът разказва за 12-годишно афганско момиче и нейната майка, овдовяла лекарка, която е принудена да напусне работата си. Талибаните забраняват на жени да излизат сами по улиците, ако не са придружени от мъж, техен съпруг, брат, син. Тъй като съпругът и брат ѝ са загинали, няма кой да издържа семейството, майката се принуждава да преоблече дъщеря си като момче и я изпраща да търси работа. Момичето, което сега се нарича Осама, тръгва на ужасяващо пътешествие, като се опитва да попречи на талибаните да открият истинската ѝ самоличност. Режисьорът открива Марина Гулбахари, момичето изиграло главната роля, да проси по улиците на Кабул. През 2003 г., филмът печели награда в Кан, а през 2004 г. и „Златен глобус“. Независимо от това, поради културната и религиозна чувствителност, както и заради правителствената цензура филмът не е показван в Афганистан.

Роя Садат е първата жена режисьор в историята на афганското кино след падането на талибаните от власт. През годините на режима на талибаните в малката си стая в Херат тя се самообразова, като чете книгите на Сид Филд, наричани библии на кинопроизводството. Прави игрални и документални филми за несправедливостта и ограниченията, наложени на жените. През 2006 г. тя завършва следването си в Азиатската филмова академия в Южна Корея. Дебютният ѝ игрален филм, „Три точки“ през 2005 г. е отличен с шест награди. През 2003 г. заедно със сестра си, Алка Садат, създава Филмова къща „Роя“. През 2013 г. те основават Международния филмов фестивал за женски филми в Херат.

Понастоящем млади филмови творци, въоръжени с дигитални камери и финансирани от малки продуцентски къщи в Кабул, заснемат любовни истории и черни комедии със скромни бюджети, вариращи от 10 000 до 30 000 долара. Набирането на актриси за филми обаче остава трудна битка и по-амбициозните режисьори понякога търсят актриси в съседните Таджикистан и Узбекистан.

Здравеопазване

Афганистан е изправен пред значително предизвикателство да създаде функционираща медицинска система в постконфликтна обстановка (въпреки че обстановката в страната може да се счита за „вътрешноконфликтна“). Трудностите включват липса на сигурност, липса на инфраструктура, икономически затруднения, лоша координация между правителството и лекуващия персонал, труден достъп до здравни заведения, неподходящи болнични условия и малко обучени здравни работници, особено жени. Проучване на СЗО показва, че 70% от

медицинските сестри, акушерки и лаборанти не отговарят на минималните стандарти за знания и умения. Национално проучване показва недостиг на най-малко 7000 лекари и 20 000 медицински сестри, акушерки и други здравни специалисти.

На този фон тенденциите са драматични:

- Процентната продължителност на живота е сред най-ниските в света. 25% от децата умират преди петия си рожден ден. Липсата на основни здравни грижи и недохранването допринасят за високата смъртност.
- Афганистан е на второ място по майчина смъртност в света. По-малко от 15% от ражданията се извършват от квалифицирани здравни кадри.
- Около половината от децата под 5-годишна възраст изостават в развитието си поради хронично недохранване и до 10% страдат от остро недохранване.
- Приблизително 30-50% от населението, подложено на остри насилствени конфликти, развива до някаква степен психично заболяване. Проблемите с психичното здраве са без надзор в Афганистан от десетилетия.
- Болестите, които са контролирани до голяма степен в повечето страни по света, продължават да причиняват смърт и увреждания в Афганистан. Повече от 60% от всички детски смъртни случаи и увреждания в Афганистан се дължат на респираторни инфекции, диария и смъртни случаи, предотвратими с ваксини, особено морбили.

„Лекари без граници“ (Médecins Sans Frontières, MSF) работи в Афганистан от 1980 г., като само през 2018 г. екипите на MSF са предоставили 411 700 амбулаторни консултации, подпомогнали са 74 600 раждания и са предприели 6890 големи хирургически интервенции.

На 15 юни 2020 г. тази медицинска благотворителна организация обяви решението си да прекрати дейността си и да се изтегли от болницата „Даш-е барчи“ в Северен Кабул, в родилното отделение която на 12.05.2020 г. въоръжени мъже убиха най-малко 24 души – включително майки и малки деца, акт, който шокира страната. Болницата се намира в беден квартал на столицата, доминиран до голяма степен хазарейци, шиити и нейното закриване се очаква да засегне повече от един милион души.

Какво е необходимо, за да се излекува Афганистан? Афганците са умни, интелигентни и любящи хора с богати традиции, обожаващи поезията и изкуството, но след близо четиридесет години война са уморени и изгубили вяра. Повече от всичко на света искат да живеят в стабилен мир. Ако образованието надделее, ако сигурността надделее, тогава ще дойде и промяната към по-добро.

Правен консултант

Хората без гражданство в България: съществен напредък в закрилата им и оставащи проблеми

д-р Валерия Иларева, адвокат, Фондация за достъп до права – ФАР

Опитът на адвокат Валерия Иларева в сферата на бежанското и имиграционното право започва през 2001 г. като студент в Правната клиника за бежанци и имигранти на Софийски университет. Когато през 2006 г. се вписва като адвокат, тя вече е работила по правните случаи на стотина чужденци в уязвимо положение в страната. През 2011 г. придобива степен „доктор“ в режим на двойна докторантура между СУ „Св. Климент Охридски“ (Международно публично право) и Мадридски университет Комплутенсе (Международна миграция и социална интеграция). Валерия Иларева участва в многобройни курсове и семинари по бежанско и имиграционно право в Оксфорд, Будапеща, Брюксел, Флоренция и др. Тя е българският член на [Академичната мрежа „Одисеус“ за правни изследвания в областта на убежището и миграцията в Европа](#), на Европейската мрежа на имиграционните адвокати ([EILN](#)) и на Мрежата за легална миграция към Европейската комисия. Валерия Иларева защитава и представлява своите доверители пред съдилищата, в това число както национални съдилища в България, така и европейски такива като Европейския съд по правата на човека в Страсбург и Съда на Европейския съюз в Люксембург. Валерия Иларева е основател на Фондация за достъп до права – ФАР.

През 2012 г. България ратифицира [Конвенцията на ООН за статута на лицата без гражданство от 1954 година](#) и [Конвенцията на ООН за намаляване на случаите на лица без гражданство от 1961 година](#). Оттогава насам страната ни постигна значителен напредък в отношението си към хората без гражданство. Промените са следствие от плодотворно сътрудничество между Върховния комисариат за бежанците на ООН (ВКБООН) и българските държавни институции, както и усилията на организации на гражданското общество, включително чрез съвместната работа с Европейската мрежа за лицата без гражданство (ENS, [European Network on Statelessness](#)).

Съществен напредък

През декември 2016 г. бяха приети изменения и допълнения в Закона за чужденците в Република България (ЗЧРБ), с които се въведе процедура за предоставяне на статут на лице без гражданство. Процедурата започна да се прилага от 2017 г. след съответни изменения в Правилника за прилагане на ЗЧРБ. Така България стана една от 20-те държави в света, които имат процедура за идентификация на лица без гражданство. През 2019 г. беше постигнат допълнителен напредък в защитата на лицата без гражданство чрез въвеждане на разрешение за продължително пребиваване за притежателите на статут на лице без гражданство и чрез преодоляване до голяма степен на предишното изключване на незаконно пребиваващи лица без гражданство от статута на лице без гражданство.

Значима промяна настъпи през април 2019 г., когато България измени ЗЧРБ, за да предвиди право на разрешение за продължително пребиваване (за подновяем период от до една година) за притежателите на статут на лице без гражданство (промяната влезе в сила на 24 октомври 2019 г.). Това дава на признатите лица без гражданство правото да пребивават законно в България, като ги предпазва от третиране като мигранти без документи и в риск от задържане. Разрешението за продължително пребиваване, обаче, не позволява достъп до пазара на труда, социално подпомагане и здравно осигуряване, което оставя хората без гражданство в неравностойно положение.

Друга приветствана промяна бе да се ограничи възможността хората без гражданство да бъдат изключвани от статута на лице без гражданство. Преди измененията от 2019 г. българският закон предвиждаше отказване на статут на лица без гражданство, които са влезли или пребивавали в страната нередовно. След измененията незаконното влизане и престой не са самостоятелно основание за изключване, ако кандидатът попада в определението за лице без гражданство. Ползите от тази промяна се виждат в практиката на съдилищата в България. Например в случая на лекаря без гражданство от Кувейт, Сагър Ал-Анези, чиято история беше публикувана в този [блог](#) след съвместна кампания на ФАР и ENS за освобождаването му от имиграционно задържане, Административен съд – София град и Върховният административен съд постановиха, че директорът на Дирекция „Миграция“ вече не може да се позовава на незаконното влизане и престой, за да му откажат статут на лице без гражданство.

Още добри новини дойдоха през 2020 г., когато България оттегли резервата, направена по чл. 31 от Конвенцията за статута на лицата без гражданство, отнасяща се до защитата срещу експулсиране на лицата без гражданство. Законът за оттегляне на резервата беше обнародван и влезе в сила на 25 септември 2020 г. Все още обаче действат резервите на България по отношение на член 7, параграф 2 (освобождаване от принципа на взаимност), член 21 (настаняване в жилища), член 23 (държавна помощ), член 24, параграф 1, буква б) (социална сигурност), член 24, параграф 2 (право на обезщетение за смърт на лице без гражданство в резултат на трудова злополука или професионална болест), член 24, параграф 3 (разширяване на преимуществата от споразумения, сключени между договарящите държави за лица без гражданство), член 27 (документи за самоличност) и член 28 (документи за пътуване) от Конвенцията за статута на лицата без гражданство.

Нерешени проблеми

Въпреки посочените положителни развития процедурата за предоставяне на статут на лице без гражданство в България далеч не е свършена и има съществени недостатъци в практическото ѝ приложение, които се нуждаят от приоритетно решаване. На първо място, Дирекция „Миграция“ продължава практиката си да *прекратява* процедурата за предоставяне на статут на лице без гражданство, вместо да отказва статут на лице без гражданство по същество. Прекратяването на процедурата обикновено се основава на невъзможността на кандидата да представи поискан писмен документ в изключително кратък период от време (обикновено три дни). Това отслабва ефективността на средствата за правна защита за кандидатите, тъй като дори ако спечелят съдебното дело, съдът може само да задължи Дирекция „Миграция“ да продължи процедурата, но не и да признае статут на лице без гражданство.

На второ място, хората без гражданство, които пребивават в България без документи, продължават да са изложени на риск да бъдат задържани, когато се явят пред властите да подадат заявлението си за статут на лице без гражданство. За разлика от процедурата за бежански и хуманитарен статут по Закона за убежището и бежанците, по време на процедурата за статут на лице без гражданство кандидатите нямат защита под формата на разрешение за временно пребиваване. В резултат на това лицата без гражданство нямат достъп до основни социални права и могат да бъдат подложени на произволно и продължително задържане. Една от много подобни

истории за произволно задържане е случаят на 56-годишния г-н Е., на когото предоставяме правна помощ като част от партньорското споразумение между ФАР и ВКБООН. Г-н Е. живее в България от 1992 г. насам. През август 2020 г. при рутинна проверка на документи за самоличност полицията установява, че той няма такива и го поставя в имиграционно задържане въз основа на заповед за връщането му от 2006 г. Административният орган не отчита обстоятелството, че г-н Е. вече е бил задържан с цел връщане преди 13 години за около 15 месеца. При съдебното обжалване на заповедта от 2020 г. Дирекция „Миграция“ сочи, че не разполага с данни за предходния период на задържане предвид изчисляване на максимално допустимия общ срок от 18 месеца на задържане с цел връщане. Г-н Е. не е идентифициран като лице без гражданство от задържащия орган, а е записан като гражданин на държава, която при предходното му задържане е дала официален отговор, че той не е неин гражданин. Понастоящем г-н Е. се старее да докаже пред съда липсата на разумна възможност за връщането му и обстоятелството, че задържането му е произволно и неоправдано.

На трето място, през юли 2020 г. Министерски съвет внесе в Народното събрание изключително тревожни предложения за изменение на ЗЧРБ, които предвиждат изключване от статута на лице без гражданство на лица, които са притежавали документ за самоличност, който не е подновен, както и на лица, на които е издадена заповед за връщане поради незаконен престой. Такива мерки, ако бъдат приети, биха създали пречки пред по-голямата част от хората без гражданство в България да получат достъп до защитата, която им се полага. Тези предложения противоречат на изчерпателния списък на изключващите клаузи в Конвенцията от 1954 г. за статута на лицата без гражданство.

Поглед към бъдещето

България трябва да продължи по пътя към усъвършенстване на своето законодателство и практика за защита на хората без гражданство. Правителството трябва да предприеме конкретни стъпки за подобряване на признаването на статута на лице без гражданство и да гарантира, че служителите са обучени да идентифицират и да вземат под внимание липсата на гражданство. Уязвимостта на лицата без гражданство стана още по-осезаема по време на кризата COVID-19, тъй като без документи за самоличност достъпът до основни права е невъзможен. ФАР ще продължи своята работа, както чрез предоставяне на [информация](#) и пряка правна помощ на лица без гражданство, така и чрез

застъпване за реформи, за да се запълнят останалите пробойни в системата. Това включва непрекъсната работа в партньорство с ВКБООН и ENS и комуникационни дейности, които дават възможност на лица без гражданство в България [да разкажат своите истории](#) и да бъдат видени от обществото. Крайната цел и това, което движи нашата работа напред, е да подкрепим хора като г-н Е., д-р Сагър и останалите да не бъдат заключени в правен вакуум, а да получат справедливостта и уважението, които заслужават.

Фондация за достъп до права – ФАР е българска неправителствена организация, учредена в обществена полза. Фондацията работи за: утвърждаване на ефективни механизми, които да гарантират практически достъп до права и ефективна защита срещу произволно лишаване от права; повишаване на институционалната и обществената информираност, чувствителност и ангажираност с необходимостта да се адресират системни проблеми в достъпа до основни човешки права в България; развиване на благоприятна правна среда в съответствие с Европейските и Международните стандарти за защита на човешките права и утвърждаване на най-добрите практики в достъпа до

права. Повече информация за проекти, кампании и дейности може да се намери [тук](#).

През месец октомври 2020 г. Фондацията завърши обучение по проекта DEFEND „Подготвяне на ново поколение млади защитници на основните права на бежанци и мигранти“, изпълняван от Фондация за достъп до права – ФАР, с финансовата подкрепа на Фонд Активни граждани България. В него вземат участие 20 млади прависти. Една от целите на курса е да се даде възможност студентите да придобият практически опит и да работят по конкретни случаи от практиката. Споделяме няколко вдъхновяващи отговори за какво ще използват новите знания и опит, студентите: „Обучението спомага за придобиване на теоретични и практически познания, които впоследствие възнамерявам да приложа в реална работна среда“; „Бих желала да ги приложа в разрешаването на реални казуси и бих желала чрез статии, разглеждащи проблемите, свързани с бежанското право в България, да подпомогна тяхното отстраняване“; „Бих искала да имам възможността да работя в реална среда, където да практикувам наученото - в център за бежанци или във фондация“.

Думата имат експертите

Съвет на жените бежанки в България: Имаме три пъти повече работа след започване на Ковид-19

Линда Ауанис, председател

Радостина Белчева, експерт „Набиране на средства и застъпничество“

Съветът на жените бежанки в България е сред основните неправителствени организации, основана и официално регистрирана през 2003 година, която оказва социална, хуманитарна и психологическа подкрепа на търсещи и получили закрила лица. Работата им е свързана с помощ на бежанци и лица търсещи закрила в процеса на тяхната интеграция в България. Организацията цели защита на човешките права, подкрепа на социалната интеграция на бежанците в България, създаване на по-добра среда за зачитане на правото на човешко и справедливо отношение, ангажиране на българските граждани и институции в процеса на гарантиране на правото да се получи помощ, без да се накърнява човешкото достойнство. През 2019 година СЖББ са оказали помощ на 1150, а от януари до юни 2020 на 563 лица, търсещи закрила, работейки по няколко проекта: „Комплексна интеграционна подкрепа за легално пребиваващи граждани на трети държави“, финансирани от Фонд „Убежище, Миграция и Интеграция“ на ЕС; „Социална медиация и обществена подкрепа за бежанци и лица, търсещи закрила“, финансиран от ВКБООН; „SAVE – Speak out against violence“, засягащо темите свързани с здравето и насилие основано на пола, финансирани от УНИСЕФ. СБЖЖ разработва и няколко брошури, свързани с противо епиделомогичните мерки и пандемията от COVID-19, списък с организации, работещи с бежанци, информация за равенство на половете, насилие, основано на пола и правна рамка, тетрадка за момичета тийнейджъри, бежанци и търсещи убежище, преведена на арабски, фарси и кюрдски, както и вътрешни правила за работещи със случаи на насилие, основа на пола. Сред основните акценти в дейностите на СЖББ са инициативи, свързани с обучение и адаптиране на деца бежанци в местните български училища, посещения на училища с цел споделяне на информацията относно страните на произход, културата и традициите на децата бежанци, изследвания сред ученици на възраст от

11-14 години, родители и учители по теми, свързани с онлайн безопасността и разграничаване на фалшиви новини.

В следващите редове г-жа Линда Ауанис, председател на СЖББ и г-жа Радостина Белчева, експерт „Набиране на средства и застъпничество“ ще споделят част от възгледите си относно нагласите на българите към бежанците и лицата, търсещи закрила.

Мислите ли, че българското общество се интересува от проблемите, с които се сблъскват бежанците?

Радостина: Въпросът може да се раздели на две – формирането на обществено мнение от страна на медиите и това на отделни хора, които се интересуват от личната история и съдба на лицата, търсещи закрила и бягащи от войната.

Медиите играят огромна роля във формирането на общественото мнение. През март, когато Ердоган отвори границите на Турция, в България нямаше много бежанци, но въпреки това страховете на българите се увеличили. След обявяването на пандемията от COVID-19, страховете на хората се пренасочиха. Сами виждате колко силно влияние имат медиите. От друга страна, винаги се намират хора, които действително се интересуват от препятствията, през които преминават лицата, сблъскали се с войната и последиците от нея. Именно тази част от българите в повече случаи са тези, които ни оказват помощ.

Линда: Имала съм случай преди години, при който моя съседка, с която всяка сутрин сме общували и сме се поздравявали, спря да разговаря с мен с думите: „Не ви искам повече тук, защото вземате от нашите пари“. Беше гледала предаване по телевизията, в което се е коментирало колко са социалните помощи за бежанците, тогава се говореше, че държавата им дава по 1200-1300 лева на месец. Както всички тук знаем, това не е истина. От 2014 г. насам няма интеграционна програма за бежанците. Веднага щом едно лице, търсещо закрила, получи статут, държавата спира да му осигурява подслон, храна и достъп до здравеопазването. Той има 14 дни да напусне приемателно-регистрационния център и да намери квартира и работа, което за такъв малък период от време е почти невъзможно. Тези факти обаче не са

известни на широката общественост и рядко се изнасят в публичното пространство.

Кой помага и подкрепя дейностите на Съвета на жените бежанки?

Радостина: По принцип работим по проекти, които се финансират от УНИЦЕФ и ВКБООН. Имаме както корпоративни, така и частни дарители. Българи са тези, които даряват. Намират се и бежанци, които помагат на бежанци. Например, когато заминават за чужбина по една или друга причина и има останали непотребни вещи, идват при нас и ги връщат с идеята, че могат да послужат на някой друг.

Как се отразява на Вашата работа ситуацията с пандемията около Ковид-19 ?

Радостина: Ситуацията преди Ковид-19 беше една, след като се появи вирусът, е съвсем друга. Неправителствените организации като нас нямат

достъп до централите от март насам. Независимо, че не сме на терен в регистрационно-приемателните центрове, нашата работа се усложни и се увеличи тройно. Ние не затворихме врати, работихме през цялото време, като създадохме страница във фейсбук на арабски и фарси, която да информира лицата за случващото се в страната и промените около мерките и извънредното положение. Голяма част от хората загубиха работата си, което респективно се отрази и на нашата работа, тъй като все повече хора се обръщат към нас за помощ.

Какво ви мотивира да продължавате да работите и да помагате на бежанците, въпреки трудностите?

Радостина: За нас да знаем, че сме помогнали да един човек или на едно семейство, е постижение. Това да видиш желанието на едно дете да се учи и с нетърпение да чака учебниците си, е мотивацията, която ни кара да продължаваме да работим с всички сили.

Фото: уебсайт на СЖББ

Академични хоризонти

Възможности за развитие и обучение

• **Платформа на ВКБООН за възможности за стипендии за бежанци.** Ако сте бежанец, който има желание да получи висше образование, можете да проверите какви възможности има за вас на създадената от ВКБООН платформа. Търсенето е лесно и приятно. Разгледайте платформата [тук](#).

• **Protect Expert Forum: International Protection and the Global Compacts in the time of Covid-19: lessons and challenges from South(ern) Africa, University of Witwatersrand, 26 ноември 2020.** Този онлайн форум ще направи преглед на ролята на Глобалния договор за бежанците (GCR) и Глобалния договор за безопасна и легална миграция (GCM) в Южна Африка. Той ще проучи до каква степен GCR и GCM оказват влияние върху прилагането на правната и институционална рамка в Южна Африка относно защитата на бежанците и мигрантите в градове като Йоханесбург и Кейптаун. Форумът ще изследва и предизвикателствата, които глобалната пандемия COVID-19 създаде по отношение на прилагането на двата договора на локално, национално и регионално ниво. За повече информация и регистрация, може да последвате следния [сайт](#).

• **Мрежата Юроситис организира деветата си годишна конференция “Интегриращи градове”** за първи път онлайн на 2 и 3 декември, тази година съвместно с община Нюрнберг. Форумът дава възможност кметове и местна администрация от най-големите градове в Европа да представят добри практики за работа с мигрантски общности. Участие вземат и представители на Европейската комисия, които тази година ще говорят за очаквания План за действие за интеграция и включване на бежанци и мигранти в ЕС. Отделните работилници ще са с фокус “Защита на правата на децата и младежите”, “Как да работим за права на човека и антирасизъм на местно ниво”, “Доброволчество за интеграция” и “Включване на мигранти в пазара на труда”. Можете да се регистрирате за събитието [тук](#).

Възможности за публикуване

• **Центърът за миграция, политика и общество (COMPAS)** към Оксфордския университет организира пролетната конференция на IMISCOE на 22-23 март 2021 г. на тема Messaging Migration and Mobility. В анонса за конференцията и избраната тема се набляга и на скорошните политически промени в различни държави по света, които допринасят за засилване на негативните обществени нагласи към малцинствата и особено към мигрантите и търсещите международна закрила. Крайният срок за подаване на заявки е **1 декември 2020**. Повече информация може да се намери [тук](#).

Проектът Inspireurope – подкрепа за изследователи в риск

Рекорден брой изследователи, изложени на риск и заплахи за техния живот, свобода и изследователска кариера, достигат до Европа. Уменията и качествата им представляват значителен потенциал за икономическия и човешки капитал за приемащите страни. Проектът Inspireurope се стреми да улесни транснационалното сътрудничество между европейските и национални инициативи и програми,

като работи с партньори за насърчаване на обмена на информация, взаимното обучение и разработването на най-добрите практики в тази област.

На 30 септември 2020 г. се състоя втората от четири конференции, организирани от Inspireurope Hybrid Outreach 2020, чийто основен фокус е насърчаването на нови инициативи за подкрепа на изследователи в риск, по-специално в Централна, Южна и Източна Европа. Конференцията се състоя в Университета "Аристотел" в Солун, Гърция чрез онлайн платформа и физическо присъствие. В нея взеха участие представители на Европейската комисия, Европейската университетска асоциация, Министерството на външните работи на Гърция, частният и неправителствения сектор в страната, както и редица национални и европейски университети: Университет "Аристотел" в Солун, Егейски университет, университет в Пиреос, Атински университет, Университет в Мейнют – Ирландия, Страсбургски университет – Франция и др.

Целите, които Inspireurope си поставя, са дългосрочна междуинституционална европейска структура за подкрепа на изследователите в риск, която да преодолее пропуските между националните и европейските механизми и между академичния и неакадемичния сектор, а именно:

- Да допринесе за разработване на политики в Европа относно подкрепата за изследователи в риск;
- Да подобри възможностите за кариерно им развитие;
- Да разшири разнообразието от участници, подкрепящи изследователите в риск, по-специално в Централна, Източна и Южна Европа, и включване на бизнес индустрията.

Дейностите, чрез които проектът Inspireurope се стреми да осъществи целите си, са следните:

- Създаване на Европейски координационен комитет като средство за сътрудничество и координация на европейската подкрепа за изследователи в риск;
- Анализ на съществуващата подкрепа (финансова, кариерно развитие) за изследователи в риск и изготвяне на конкретни, подробни препоръки и насоки;
- Организиране на дейности за взаимно обучение и форуми на представители национални и международни институции, за да улесни обмена между тях в научните изследвания и иновациите в Европа, включително правителствелства, министерства, институции на ЕС, организации на работодатели, органи за финансиране на научни изследвания и други;

- Организиране и осигуряване на обучение и насоки за изследователи в риск, включително конференции и уеб семинари.

Повече информация за проекта, дейностите и предстоящите събития може да намерите [тук](#).

Събития: Месец на бежанците 2020

Ковид-19 не успя да осуети събъждането за четвърта поредна година на инициативата „Месец на бежанците“, в която традиционно сили обединяват всички организации, работещи с общността в България. Така, въпреки ограниченията, наложени от пандемията, и през 2020 г. между 10 ноември и 10 декември – световния ден на правата на човека, българската публика ще има възможност да се включи в разнообразни виртуални и живи събития, чрез които да научи повече за живота и културата на хората, намерили спасение от войни и преследване у нас. Щастливи сме, че в програмата на „Месеца на бежанците“ своето място намират и изследователи, преподаватели и студенти. Ето и някои от акцентите в програмата:

- **Забавна викторина** за студенти в Катедра „Арабистика“ в СУ: *Познавате ли бежанците и техните държави? Организиран от катедра „Арабистика“, Си Ви Ес - България, ВКБООН, в партньорство на Бежанския консултативен съвет, 20 ноември 2020 г., 15 ч.*
- **Експертна кръгла маса** „Миграция и убежище в България“, 12 ноември, 10-12 ч., онлайн

Цялата програма на месеца можете да видите [тук](#).

Из опыта на европейските университети

Инициатива на Университета на Малта: Диплома за специалист по културна медиация

Университетът на Малта предлага нов безплатен специализиран курс за културни медиатори с подкрепата на фонд „Убежище, миграция и интеграция“ на ЕС и спонсорството на Министерството на правосъдието, равенството и управлението. Завършилите обучението получават диплома за специалист по културна медиация.

Обучението е отворено за граждани на Малта, Европейския съюз и граждани на трети страни. Кандидатите трябва да докажат, че са пребивавали в страната в продължение на минимум 8 години. Владеенето на малтийски и английски език е задължително.

Двугодишният вечерен курс подготвя професионалисти по културна медиация за подпомагане на социалната адаптация на новодошлите към местните общности и за развиване на съпричастност и толерантност в приемащата среда за улесняване на успешното интегриране на мигрантите. Културната медиация насърчава установяването на добра комуникация и разбирателство между различните култури и по-

лесен достъп до местните услуги като здравеопазване, образование и заетост. Курсът има за цел да повиши осведомеността и чувствителността към въпроси, свързани с различието. Обучението се предлага за първи път през октомври 2020 г. от Катедра *Приобщаване и достъп до обучение* към Факултета по образование.

При разработването на курса за придобиване на диплома за специалист по културна медиация *Катедрата за приобщаване и достъп до обучение* сътрудничи с учени и професионални специалисти с цел създаване на възможно най-добрата учебна програма. Академици и практики в областта на образованието, приобщаването, правата на мигрантите, теорията на комуникацията и езика, писмения и устния превод, разрешаването на конфликти и други са ангажирани и за провеждане на курса.

Министерството на правосъдието, равенството и управлението на Малта, с финансиране от Фонда „Убежище, миграция и интеграция“, спонсорира безплатния курс в изпълнение на Мярка 7 от Плана за действие на правителството на Малта: ИНТЕГРАЦИЯ = ПРИНАДЛЕЖНОСТ. Стратегия за интеграция на мигрантите и План за действие (Визия за 2020): [Integration = Belonging, MigrantIntegrationStrategy&ActionPlan \(Vision 2020\)](#).

Допълнителна информация за програмата на курса и изискванията за допустимост може да намерите [тук](#).

Координатор: Phyllisienne Gauci

Източник: [University of Malta Newspoint](#)

Портрети на бежанци: Доктор Сагър Ал-Анези

„Искам да бъда там, където има
нужда от мен“

Доктор Сагър Ал-Анези е роден в Кувейт. В България идва през 2007 г., за да започне своето обучение по медицина в Медицинския университет в София, като завършва през 2015 г., след което специализира сърдечна

хирургия, а от няколко месеца е лекар в с. Трилистник край Пловдив. Как стига от Кувейт до България и по-конкретно в с. Трилистник е интересна история с множество перипетии, която искаме да ви разкажем.

В Кувейт Сагър Ал-Анези е част от голяма група хора без гражданство, наречени *bidoon*. Израства без личен документ и без да съществува в регистрите на своята родина. Несигурната ситуация принуждава родителите му да търсят възможности да получат паспорт от друга страна, на базата на създава се практика между Кувейт и други държави. Те вземат заем, за да направят инвестиция в чужда държава и така да осигурят паспорт за двамата си синове. Сагър споделя, че за един 16-17 годишен човек това е голямо нещо: *„Най-после получих документ, а с него и права, карти, здравни осигуровки, образование, бях признат като гражданин на тази, макар и чужда държава. Всичко беше законно“*. По това време Сагър точно е завършил средното си образование. Казва, че в този момент за пръв път се чувства нормален човек: *„Щом имам паспорт, значи съм нормален човек и мога да пътувам, това беше моята мечта, да пътувам и да завърша моето образование в чужбина“*. Избира България и медицината заради азбуката и науката, вижда страната като непозната и интересна възможност: *„Аз винаги съм бил привлечен от знанието, бях фен на науката, на биологията, никога на математиката... Аз обичах наука и езици... затова избрах медицина. Не исках да уча в англоговоряща страна, а на място с друг език, да отворя повече врати пред себе си, българският език е толкова голяма врата към други езици, като тези на съседните страни и други“*.

Идва в София, учи, всичко е нормално, докато в един момент наближава изтичането на срока на паспорта му и той решава да иде в МВР, за да подаде молба за

удължаване на визата си. Оказва се, че тази възможност вече не съществува за него, тъй като Почетният консул на Кувейт в България отказва да му съдейства за подновяване на паспорта. Отново се оказва в ситуация, в която скоро няма да има документ за самоличност. В социалните мрежи попада на човек в подобна на неговата ситуация, който го съветва да се свърже с ВКБООН, там му препоръчват да се обърне към адвокат, който е експерт по правата на лицата без гражданство. Сагър е посъветван от адвоката си, на базата на промените в Закона за чужденците в Република България и въвеждане на процедура за предоставяне на статут на лицата без гражданство, да подаде молба за лице без гражданство в МВР. Когато отива да провери какво е решението на молбата три месеца по-късно, е задържан и откаран в Специалния дом за временно настаняване на чужденци в Бусманци, където е задържан за 6 седмици. Ситуацията поставя доктор Сагър Ал-Анези в положение да потърси международна закрила в България. И така, той е в процедура от вече две години.

Когато ситуацията му се стабилизира малко, той започва да търси възможност да продължи да практикува своята професия. Търси работа в интернет и попада на няколко обяви. Две от тях са за работа на село. Той има подобен малък опит и решава да подаде документи точно за позициите в селата. След разговор и интервю с практикуващата лекарка в с. Трилистник той започва работа на мястото на лекарката там. Много е впечатлен от първите си срещи с хората в селото, всички са добронамерени и имат желание да помогнат. Кметът сам се наема да съдейства за намиране на къща, за да може да е на разположение на хората през цялото време. Всички оценяват високо възможността да имат лекар в селото. Така и собственикът на къщата му казва: *„Искам лекар да има постоянно в селото и да помага на хората; нищо не искам от теб и наем не искам, само да помагаш на хората“*. За първи път от много време, доктор Сагър казва, че в с. Трилистник се чувства *„като вкъщи, сред моите хора, те са много отворени хора и приятни, направо ме приеха да бъда един от тях.“*

Доктор Ал-Анези има отношение към възрастните, разказва как приема грижата за пенсионерите като своя кауза още по време на студентските години: *„От втората година на следване започваме да се срещаме с пациенти. Повечето от тях са пенсионери. Влизат с личната карта и мълчат, не говорят. Направих инжекция инсулин на една възрастна жена и когато я попитах дали има болка, оплаквания, а тя започва да плаче, „никой никога не ме е питал как се чувствам“*. Тя започва да му разказва за живота си и той разбира колко важно за

тези хора е да получат малко внимание. „Оттогава насам реших да работя с възрастни хора“.

Така младият доктор сбъдва и една своя мечта: „да бъда в позиция, в която да помагам на хората. Искан да успея някой ден да съм без проблеми, за да помагам на тези хора, които нямат права“. Казва, че в селото вижда точно тази възможност да помага на възрастните хора и на всеки пациент дава най-доброто от себе си.

От 2020 г. пред него се е отворила и нова голяма възможност, след като кандидатства и е одобрен за член на Бежанския консултативен съвет (БКС), инициран от ВКБООН. За БКС доктор Ал-Анези се смее и казва: „Събрали сме се хора с голяма амбиция, искаме да решим всички проблеми на света, не само на бежанците. Членовете на нашия съвет са от Иран, Афганистан, Кюрдистан, Ирак, Кувейт, Сирия, различни хора от различни етноси“. Основната цел и нужда на Съвета, той обяснява така: „Има загубена връзка между обществото и бежанците, не само бежанците, а чужденците като цяло. Има българи, които са се срещали с един чужденец или бежанец, но има много, които никога не са виждали тези хора, а просто чуват за тях от медиите и картината, за съжаление, не е хубава. От медиите научават, че те са престъпници, крадат, не искат да работят и т.н. Тези проблеми не съм ги срещнал лично, но когато представям себе си като чужденец, мнението е едно, а ако започвам разговора с факта, че съм търсец закрила или бежанец, мнението е съвсем различно. Аз не говоря за всички, но има и такива. И чрез дейностите на Съвета искаме да започнем ние като хора да се свързваме с другите хора, защото аз не виждам това, че съм различен. Като съм тук на село, аз забравям как изглеждам и такова е и моето отношение към околните. Ние се шегуваме, смеем се, говорим така нормално. Тези хора нямат никакъв проблем с мен, аз нямам проблем с тях, защо тогава има проблем с бежанците в България? Искан да намерим този отговор. С моите колеги искаме да правим срещи с хората, да говорим и да търсим проблемите и решенията заедно. И после наистина може да сме част от България, защото аз така се чувствам. И като говоря за проблемите на един българин, аз говоря като за моя проблем. Защото проблемите са същите като тези на моята комшийка, моите пациенти, моите приятели“.

Доктор Ал-Анези много ясно обяснява колко важно е бежанците в България да имат свое лице и да говорят от свое име: „Колкото и един човек да ни помага, това не е достатъчно, за да ни представи на народа. Има доста организации, но думата все пак не е

нашата. Нека ние да говорим за себе си.“ Той добре съзнава силата на личния опит: „Имаме личен опит. Трудностите от ежедневието – няма как един друг човек да знае за това нещо. Какво е да се притесняваш, ако излизаш само за една разходка: дали ще ме спрат, дали ще ме приберат, дали ще ми правят проблем. Това е чувство, няма как да го казвам на друг човек и той напълно да разбере. Друг пример е, когато се говори какво се дава на бежанците – дава се храна, ток и стая, но бежанецът е човек като теб, иска да работи, иска да постигне нещо със своя живот, и аз го виждам, дали съм аз, лекар, инженери или преподаватели, те нямат нужда само от храна и една стая, в която да живеят. Те искат да бъдат част от това място, защото след това има други стъпки, защото искат да сбъднат своите мечти“.

На въпроса какво според него е било нужно, за да бъде приет в селото, доктор Ал-Анези казва: „Дойдох тук без да излъжа, аз съм, който съм, няма нужда да правя никакви промени, за да съм повече като българите, аз съм такъв и направо ме приеха в селото, като техен човек. Всичко зависи от отношението към другия човек“.

Преживял това да бъде в нужда, знаейки добре какво означава несигурност, това, което иска за себе си в момента, споделя по следния начин: „Обичам да бъда, където има нужда от мен, дали тук в селото, дали в един град, дали в друго село, искам да бъда там, където има нужда от мен. Да, в България мисля, че има голяма нужда от мен, не искам да си мисля, че аз съм такъв голям човек, но няма достатъчно лекари в България, особено в селата. Има села без лекар и това село е един пример и аз знам друго село, където работих преди, хората са нямали лекар за една година и половина“.

Отдаден на професията и работата в Бежанския консултативен съвет, за доктор Сагър Ал-Анези най-важното остава отношението към хората: „Аз не мога да разчитам само на моята професия и да очаквам, че ще ме посрещат винаги с отворени обятия, затова наблягам на това как се отнасям с хората. Зависи и от двете страни – бежанците и българите, отношението е в основата на взаимодействието. Ти трябва да имаш приятелско отношение към хората, но и да бъдеш истински, автентичен“.

Поглед към съседите

Международната закрила в Румъния – бързи процедури, сътрудничество и улеснен достъп до гражданство за бежанците

Няколко аспекта на системата на предоставяне на международна закрила и интеграция в Румъния правят силно впечатление при нейното проучване – бързи процедури при предоставяне на международна закрила, добро сътрудничество между държавата и НПО и една от най-кратките и улеснени процедури за получаване на гражданство за бежанци в Европейския съюз. Краткият обзор е направен на базата на интервю с Еуджен Богдан Преда, интеграционен експерт от Румънския национален съвет за бежанците (Romanian National Council for Refugees/CNRR) и преглед на нормативната база и доклади, представящи информация за предизвикателствата и добрите практики пред търсещите и получилите международна закрила в Румъния.

Процедура на международна закрила и интеграционна програма

Приемателни центрове

Интеграционни центрове

Картата на Румъния, предоставена от Румънския национален съвет за бежанците (CNRR), показва, че на територията на страната има 6 центъра за настаняване и процедура на търсещи закрила и 12 интеграционни центъра. Първите се координират от Главния инспекторат по имиграцията към Министерство на вътрешните работи. В рамките на тези центрове са настанени търсещите закрила, докато се разглеждат

молбите им. Според румънското законодателство (Закон за убежището от 2006 г.) административната фаза на процедурата по закрила не може да надвишава повече от 90 дни. Експертната оценка на Еуджен Богдан Преда е, че „много рядко, дори почти никога, Главният инспекторат по имиграция използва целите три месеца, решенията идват много бързо, защото молбите не са чак толкова много“. Данни, предоставени от CNRR, показват, че от началото на 2020 г. до края на юли са подадени общо 1700 молби. За 2019 г. молбите и съответно получените статuti са следните – 2587 молби, от които бежански статuti – 287, субсидиарни статuti – 276 и 722 нерешени случаи по данни на Дирекцията за убежище и интеграция към Главния инспекторат за имиграция (Directorate for Asylum and Integration, General Inspectorate for Immigration).

Двата статута на международна закрила, които предоставя Румъния, са бежански и субсидиарен, като те се дават за неопределен период от време, а валидността на документа е 3 години за бежански и 2 години за субсидиарен статут, като и двата статута предоставят еднакви права. Интеграционната програма в Румъния съществува от 2004 г., като нормативно тя е обвързана с Правителствена наредба 44 от 29 януари 2004 г. във връзка социалната интеграция на чужденци, които са получили международна закрила или право на пребиваване в Румъния, както и граждани на страни членки на Европейския съюз, Европейския икономически съюз и гражданите на Конфедерация Швейцария.

В рамките на 90 дни след получаване на международна закрила, получилите бежански или субсидиарен статут имат право да кандидатстват за интеграционна програма. Тя предоставя услуги, които са координирани от Главния инспекторат по имиграцията. Програмата включва настаняване в приемателните центрове или финансова подкрепа за наем; културна ориентация; курсове по румънски език (предоставени от Министерство на образованието), психологическа помощ и консултиране, социално консултиране, както и безвъзмездна финансова помощ от около 110 евро на месец за тези, които нямат никакъв доход. Възможността за настаняване в приемателните центрове става на базата на молба и се предоставя за 6 месеца с опция престоят да бъде удължен за още 6 месеца, но само ако в самите центрове има свободни места, защото те приоритетно се предоставят на търсещи закрила. НПО-тата се включват, за да допълнят услугите, които се предлагат от държавата. „Това е допълнителна помощ (complementary assistance), под формата на услуги и дейности в рамките на интеграционните центрове

по места“, казва Богдан Преда. Става дума за втория вид центрове на картата или т.нар. интеграционните центрове, които са координирани от НПО в рамките на проекти, които се осъществяват на базата на грантове по програма Фонд „Убежище, миграция и интеграция“ (ФУМИ). Важно е да се отбележи, че това не са физически центрове, а екипи към организациите по места, които предоставят допълнителни интеграционни услуги. Прави впечатление доброто сътрудничество между институции и неправителствените организации, което се дължи на годините съвместна работа: *„защото в региони с повече бежанци, като Букурещ, Тимишоара, институциите свикнаха с нас, беше трудно в началото да се привлече тяхното внимание, да се изгради доверие, да се промени идеята им за НПО като цяло“*.

Една от ключовите сфери, за да има успешна интеграция, е жилищното настаняване. Когато получил международна закрила няма възможност за самостоятелно настаняване и му бъде отказана възможност да остане в приемателните центрове, човекът/семеятството може да се обърне към НПО (Jesuit Refugee Service/JRS), което по проект по ФУМИ, подпомага получилите закрила с финансова подкрепа за настаняване. Друга опция за бежанци в подобна ситуация е да се кандидатства за социално жилище в местното кметство, но процедурите са много дълги. Получилите международна закрила в Румъния най-често намират жилище чрез НПО или със собствени средства. В самите центрове остават само най-бедните бежанци и за не повече от 2-3 месеца, докато си намерят работа. Към края на 2019 г. броят им е общо 114 в шестте приемателни центрове в страната (AIDA, Country report: Romania, 2019: 146). JRS, организацията, която подпомага жилищното настаняване на бенефициентите на международна закрила, продължава да изпълнява проекта „Нов дом“, финансиран от националната програма ФУМИ, като за 2019 г. 241 са бенефициентите, които са получили частична или цялостна подкрепа за наем и/или други комунални услуги. (AIDA, Country report: Romania, 2019:12). JRS има и функция на медиатор. По думите на Еуджен Богдан Преда: *„Без да знаеш езика, когато си чужденец, е трудно да си намериш жилище сам. Наемодателите в някои случаи са възрастни хора, които искат да дават къщата си под наем, но имат нужда от някой местен, който да помогне и да гарантира, че всичко ще е наред“*.

По неофициални данни на територията на Румъния има приблизително 6 хиляди бежанци. Освен Букурещ, други градове с бежански групи са Тимишоара, Клуж-Напока, Яш, Костанца, Бая Маре и други. Като цяло

разнообразието от групи е голямо. Основните страни на произход са Сирия, Ирак, Афганистан, Иран, Турция, Сомалия, Етиопия, Еритрея, Судан, Пакистан. Различните общности не са големи и са фрагментирани.

Позитивни стъпки към интеграция

Няколко позитивни аспекта относно интеграцията на получилите международна закрила в румънското общество се открояват в страната. Първият е бързата и лека процедура за получаване на румънско гражданство. Според Закона за румънското гражданство (Act on Romanian Citizenship), получилите бежански статут могат да кандидатстват за гражданство 4 години, след като са влезли в страната, а тези със субсидиарен статут - след 8 години. Богдан Преда отбелязва, че *„това е една от най-бързите и леки процедури в Европа. Файлът, с който се кандидатства за гражданство, не е толкова сложен“*. Изискват се следните документи: доказателство, че човекът е пребивавал в Румъния повече от 4 години; други документи/дипломи от страната на произход, но те не са задължителни; договор за работа през последните 3 години; договор за наем. Останалата част от пакета с документи се прави при нотариус. Документите се одобряват от Националните власти за гражданство (National Authority for Citizenship) и се обработват от тях между 6 до 9 месеца, след което се насрочва среща за интервю. За интервюто кандидатът за румънско гражданство трябва да демонстрира добри знания по румънски език, *„не толкова граматика, колкото разговорен румънски, да може да пише, да покаже добро слушане с разбиране“*. В Румъния няма изискване за сертификат за владение на румънски език. Също е важно да се покажат знания по история, география, култура, да се познава конституцията на страната. След успешно преминало интервю, на което кандидатът е одобрен, *„процедурата приключва много бързо“*.

Освен гражданството, което Еуджен Богдан Преда изтъква като позитивен аспект, друга важна характеристика в Румъния е ниската дискриминацията. Като цяло в страната няма престъпления на базата на омраза, нео-нацисти, хора, които бият по улиците. Изследване, направено от Румънската академия на науките, през 2018 г. разграничава три групи от хора в обществото, спрямо отношението им към бежанците. Богдан Преда ги изброява така: *„има група хора, които са срещу бежанците, често те имат крайно десни виждания, националистически нагласи, но те са малко на брой; има друга група, които са за бежанците, за мигрантите, включително аз, и моите колеги, които имаме позитивен образ за*

бежанците и мигрантите като цяло; и между тези две групи има голяма категория хора, мнозинството, които нямат ясна позиция. Те не са добре информирани по тези теми, не са виждали бежанци и мигранти в Румъния, те имат други проблеми, които са им приоритет, те не са настроени враждебно, но не са и за бежанците, те имат идеята, че на бежанците трябва да се помогне, защото това са хора, които бягат от конфликти, война, преследване, но как да им се помогне в Румъния, те не мислят за това“.

За да се работи в посока промяна на нагласите, CNRR организира най-разнообразни събития: „Правим обществени срещи за овластяване, за социализация, между бежанци, мигранти и местни хора. Понякога правим тематични срещи за изкуство, история, като събираме бежанци и румънци, за да се срещат, да си говорят за историята на Румъния, просто един с друг. Обръщаме се към обществото всеки път, когато имаме случай. Ходим и правим представяния във факултети в университета в Букурещ. Участваме в One World Film Festival, който е голямо нещо в Румъния, всяка година ни канят, за да говорим за бежанците, за миграцията, да представим филм по тези теми. С университетите правим лекции, всеки път, когато сме поканени, например, във факултетите по „Политически науки“, „Социология“, „Публична администрация“. Правим стажове. В Румъния, за да завършиш университет, трябва да имаш практика, например, през втората година, един курс е практика. Например, Факултетът по „Социология или социална помощ“ ни изпраща 10 или 15 студенти, които ние обучаваме, те са стажанти, помагат ни с дейностите, учат от нас как да работят с бежанци“.

COVID-19 предизвикателства

С увеличаване броя на случаите на COVID-19 в Румъния са предприети рестриктивни мерки и в приемателните центрове, наложени от Главния инспекторат по имиграция. По време на изолацията (lockdown) в страната (март-май 2020 г.) е ограничена възможността на свободно движение извън приемателните центрове на търсещите и получили закрила. Въведен е и вечерен час, но изключения са правени при сключен трудов договор и други належащи нужди (преглед, други). Също така новопристигналите престояват 14 дневен карантинен период. Медицинска помощ, пазаруването и други дейности са се извършвали със съдействие на Главния инспекторат по имиграцията. Всичките правила, които

се отнасят за румънските граждани, се отнасят и за търсещите и получили международна закрила.

Най-голямото предизвикателство на COVID-19 е, че много бежанци остават без работа. Тъй като част от тях работят в хотели, ресторанти, кафенета, а те затварят по време на изолацията, много от тях загубват работата си. Румънското правителство предоставя помощ на компаниите, които имат финансови затруднения, като техните работниците имат право да отидат и да подадат молба за техническа безработица (technical unemployment). Процедурата изисква работодателите да подготвят документи за своите работници, да ги изпратят на правителството, което да изплати на работника около 85% от заплатата. Много ресторанти обаче поставят бежанците в ситуация да подпишат молби за напускане без възможност да получат помощ, по думите на Еуджен Богдан Преда: „а когато подпишеш напускането си, ти не получаваши нищо, защото напускането е доброволно, работодателите казват „ресторантът се затваря, подпиши този документ“, бежанецът не разбира какво подписва и след това чува от приятел, че той и неговият работодател са могли да кандидатстват за финансова помощ, но вече е късно“. За да се погрижат за бежанците в тази ситуация, CNRR подготвят постери, брошури и се опитват да разпространят посланието: „Моля, не подписвайте никакви документи, които работодателят ви дава, питайте нас първо, защото можем да ви помогнем“. Но много подписват и не получават нищо.

Друго предизвикателство на COVID-19 е в сферата на образованието, когато всички ученици минават в онлайн форма на обучение. Румънското правителство работи, за да предостави таблети, телефони и интернет достъп на всички деца, така че да могат да участват в обучителния процес. За бежанците се оказва предизвикателство да имат достъп до устройства и до интернет. Експертното мнение на Еуджен Богдан Преда е, че е „важно бежанците да не бъдат дискриминирани, защото те имат същите права като румънците, и би трябвало да им се осигуряват същите възможности като тези на румънците“.

Предизвикателствата отвъд COVID-19

Друга голяма пречка пред бежанците отвъд COVID-19 е изискването за диплома, за да може получилият международна закрила да продължи своето образование или да бъде назначен на позиция, която отговаря на квалификацията, която има. Записването в университет зависи от диплома за средно образование от страната на произход или от друга страна, което

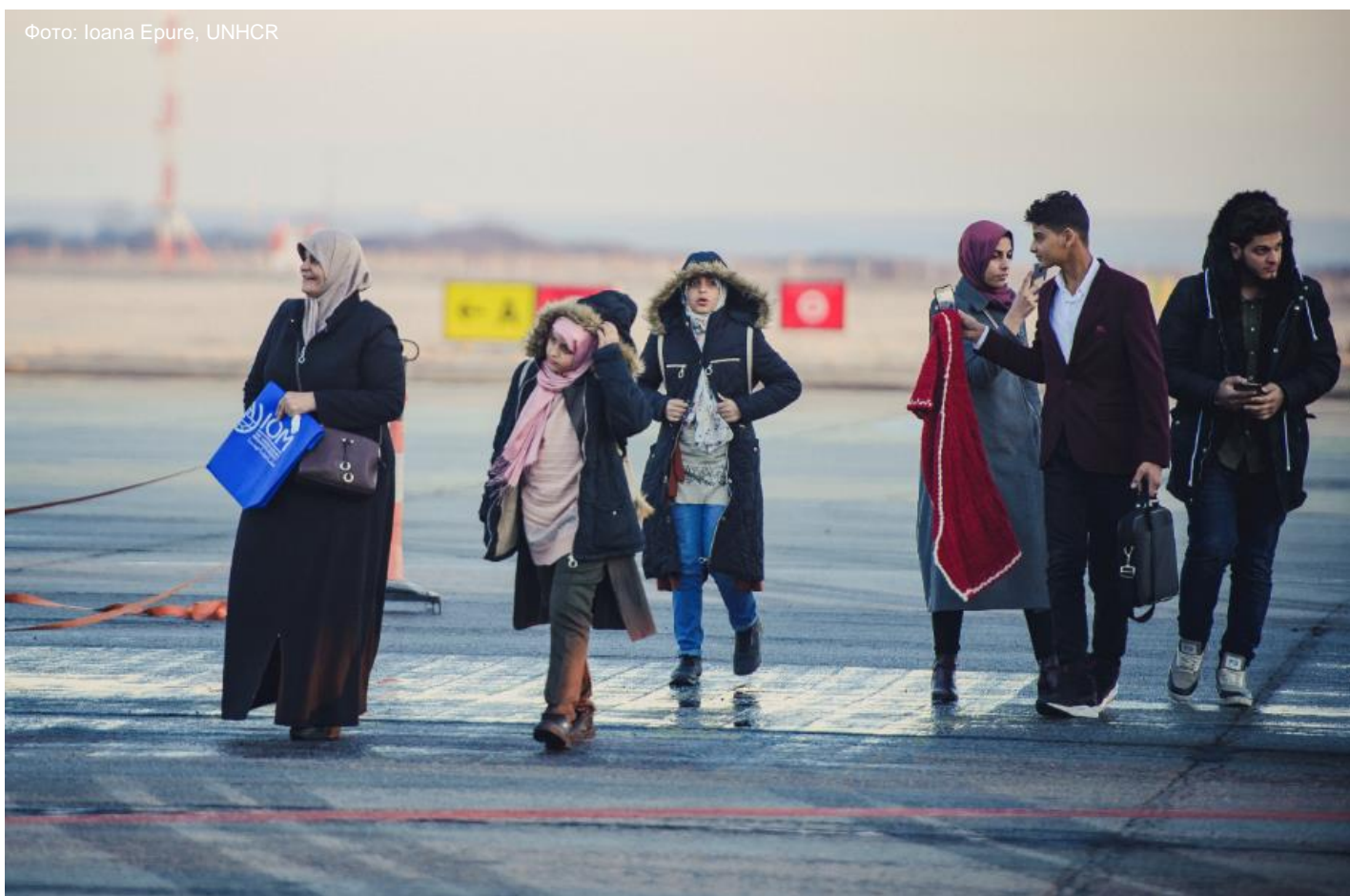
гарантира правото на достъп до университетско образование.

Пак липсата на документ, който доказва формална образователна степен, е причината много бежанци да нямат достъп до квалификационни курсове и квалифицирана работна позиция. Еуджен Богдан Преда обяснява ситуацията така: *„В Румъния трябва да имаш диплома за дадена квалификация. Например, ти си Ахмед, отиваш в една компания и казваш, че си най-добрият инженер в света. Работодателят казва, че не го интересува колко си добър, а иска диплома, защото трябва да напише в твоя договор, че ти си инженер, а в твоя файл на служител – да има диплома, защото при проверка и липса на диплома, работодателят подлежи на санкции“*. Много бежанци имат много добри умения, могат да готвят, добри са в строителството, в изкуството, в продажбите. Това са умения, които са добили в страната си на произход, като са учили или с практика, която практика, без да имат формално образование.

Но ако са без диплома/квалификация, законът в Румъния не позволява да бъдат назначени на позицията, за която са учили. Няма алтернативи, с които да се докаже знанието. Така в много случаи бежанците работят на позиции, които не отговарят на техните квалификации, съответно получават по-ниски заплати, защото в договора им пише неквалифициран или без образование.

Друга сфера, в която може да се търси подобрене на ситуацията в Румъния в момента, е здравното осигуряване. Според Еуджен Богдан Преда минус на интеграционната програма е липсата на здравни осигуровки в нея. Експертът е на мнение, че е добре здравното осигуряване да бъде включено в програмата поне за една година. Неговите наблюдения показват, че за самите бежанци е проблематично да имат здравни осигуровки, ако нямат трудов договор. Така в ситуация на пандемията от COVID-19 и безработица достъпът до здравни услуги се оказва още по-голямо препятствие.

Фото: Ioana Epure, UNHCR

Полезни връзки и информация

Очакваме с нетърпение Вашите отзиви, коментари, препоръки и предложения за статии и теми, които да включим в следващото издание. За връзка с редакторите на този бюлетин, моля, пишете на bgrc@bulrefcouncil.org.

Всички издания на настоящия бюлетин ще бъдат качени и достъпни на платформата www.academia.refugee-integration.bg.

Полезни веб сайтове

Информационни портали

- Академичен портал, посветен на принудителна миграция: <https://academia.bcrm-bg.org/>
- Информационен портал за бежанци: <http://www.refugeelife.bg/>
- Информационен портал за интеграция на бежанци: www.refugee-integration.bg
- Информационен портал за лица без гражданство: www.statelessness.bg
- Правна информация за бежанци: www.asylum.bg

Сайтове на институции и организации

Национални институции:

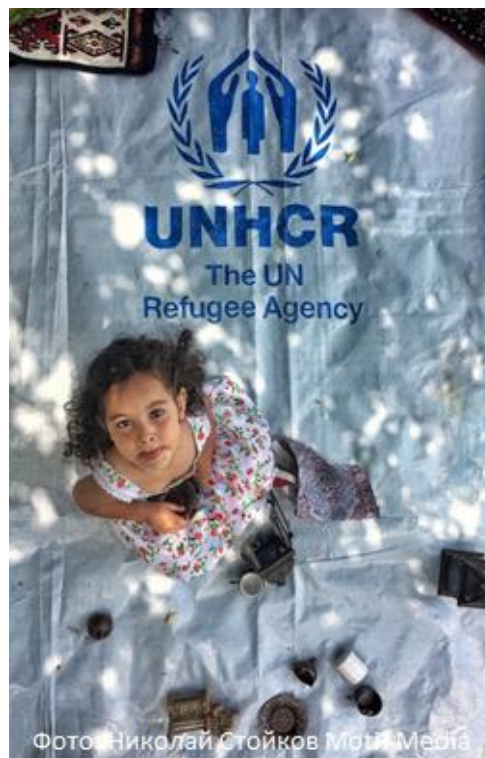
- Държавна агенция за бежанците при Министерски съвет: <http://www.aref.government.bg/>
- Министерство на вътрешните работи - Главна Дирекция „Гранична полиция“: <https://www.mvr.bg/gdgp>
- Министерство на вътрешните работи - Дирекция „Миграция“: <https://www.mvr.bg/migration>

Международни организации:

- Представителство на ВКБООН в България: www.unhcr.bg
- Международна организация по миграция: www.iom.bg
- УНИЦЕФ България: www.unicef.org/bulgaria

Неправителствени организации:

- Бежанско-мигрантска служба на БЧК: www.redcross.bg/activities/activities8
- Български съвет за бежанци и мигранти: bcrm-bg.org/
- Български хелзинкски комитет: bghelsinki.org/bg
- Каритас България: <https://caritas.bg/>
- Каритас София: www.caritas-sofia.org/bg
- Мулти Култи Колектив: <https://multikulti.bg/>
- Си Ви Ес - България, организация за развитие на доброволческите инициативи: <http://cvs-bg.org/?lang=en>
- Съвет на жените бежанки в България: crw-bg.org/home
- Фондация „Мисия Криле“: <https://www.facebook.com/pages/category/Non-Governmental-Organization--NGO-/%D0%A4%D0%BE%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%8F-%D0%9C%D0%B8%D1%81%D0%B8%D1%8F-%D0%9A%D1%80%D0%B8%D0%BB%D0%B5-Mission-Wings-Foundation-2198038120246941/>
- Фондация за достъп до права „ФАР“: www.farbg.eu
- Център за правна помощ „Глас в България“: <https://www.centerforlegalaidd.com>

Редакционна колегия

Д-р Ваня Иванова работи в областта на миграционните изследвания от 15 години. Първият ѝ досег с принудителната миграция е темата за вътрешно разселените лица и ситуацията в Босна и Херцеговина. Докато прави доктората си в Центъра за европейски бежански, миграционни и етнически изследвания (CERMES) към Нов български университет, тя участва в различни проекти, лекции, семинари и изследвания на бежански теми. В момента Ваня работи като изследовател в екипа на секция „Балканска етнология“ към ИЕФЕМ-БАН.

Боряна Райнова се занимава с международни конфликти от 2006 г. През 2014 г. се сдобива с магистърска степен по международни отношения и дипломатия от Икономическия университет в Прага. Професионалният ѝ път преминава през няколко международни корпорации и организации в сферата на международната сигурност и миграционни процеси като International SOS, Medecins du Monde, Lumos. Специализирала е в Косово, Австрия, Италия, Полша, Гърция, Румъния. Към момента е служител в Сигурните зони за непридружени деца, търсещи международна закрила, ръководени от Международна организация по миграция, и е докторант в катедра „Икономическа социология“ към УНСС.

Благодарности

Редакторският екип благодари сърдечно на следните колеги за тяхната помощ и съдействие за създаването на този бюлетин и неговото трето издание: доц. Д-р Албена Накова (ИФС-БАН), Людмила Янева (СУ), д-р Момчил Баев, проф. д-р Анжелика Велкова, д-р Валерия Иларева (ФАР), Линда Аюанис и Радостина Белчева (СЖББ), д-р Сагър Ал-Анези, Еуджен Богдан Преда (Румънски национален съвет за бежанците), д-р Кина Събева и Владимир Милев (БСБМ), Ива Парцалева, Емилия Братанова ван Хартен и Петя Караянева (ВКБООН).

Този бюлетин се издава от Български съвет за бежанци и мигранти по проект „Застъпничество за интеграция на бежанците в България“, финансиран от представителството на ВКБООН.

Изразените мнения и становища в настоящото издание представят вижданията на редакционната колегия, изследователи, практики и други като по никакъв начин не изразяват официална позиция или становище на БСБМ и ВКБООН.

Резюме на български език

Четвъртият брой на академичния бюлетин „Бежанците: днес и утре“ е посветен на темата за нагласите на българското общество към бежанците. Резултатите и анализът от ново социологическо проучване показват до каква степен българите се страхуват или са склонни да участват в интеграцията на лица, търсещи и получили международна закрила. В броя е представен новоосновеният Бежански консултативен съвет (БКС), чиято основна цел е именно засилването на връзката между бежанците и приемащото общество и създаването на платформа за изява на самите бежанци. Бюлетинът отбелязва и проекта за нов Пакт за миграцията и убежището, който цели да предложи нова визия за общата европейска политика за убежище. В този брой ще намерите информация, свързана с достъпа до здравеопазване на лицата, търсещи и получили международна закрила в България, както и такава, засягаща втората вълна на пандемията от COVID-19.

В новата рубрика „Страни на произход“, читателите могат да се запознаят с културата, ежедневието, обичаите и предизвикателствата на жителите на Афганистан. Друг важен акцент е анализът на ситуацията на лица без гражданство, представен в рубриката ни „Правен консултант“, който се допълва от историята на д-р Сагър Ал-Анези. Вземли сме под внимание и мнението на експертите на терен от Съвета на жените бежанки в България, които не спират да помагат на лица, търсещи и получили международна закрила вече години наред. Този път рубриката „Поглед към съседа“ е посветена на Румъния. В рубриката „Академични хоризонти“ ще намерите идеи за участие в конференции, насочени както към академичната общност, така и към бежанците. В този брой ще се запознаете с опита на университета в Малта, който предлага безплатен специализиран курс за културни медиатори, както и с информацията за проекта InSPIREurope, който се стреми чрез транснационално сътрудничество да подпомогне изложени на риск изследователи.

Summary in English

The fourth issue of the academic bulletin "Refugees: today and tomorrow" is dedicated to the topic of the public attitudes towards refugees in Bulgaria. The results and the analysis show the extent to which Bulgarians are afraid or willing to participate in the integration of asylum seekers and refugees. The issue presents the newly established Refugee Advisory Board, whose main goal is to strengthen the relationship between refugees and the local society and to create a platform for the expression of refugees' experiences through their own voices. The bulletin also examines the draft of the new Pact on Migration and Asylum, which aims to propose a new vision for a common European asylum policy. In this issue you will find information related to access to healthcare of asylum seekers and refugees in Bulgaria which relates to the second wave of the COVID-19 pandemic. In the new feature entitled "Countries of Origin", you will learn more about the culture, everyday life, customs and challenges of the people in Afghanistan. Another important focus of the bulletin is the analysis of the situation of stateless persons, which is supplemented by the story of Dr. Sagir Al-Anezi. We have also taken into account the opinion of the field experts from the Council of Refugee Women in Bulgaria who have been helping asylum seekers and refugees for years. "A glance over the Border" feature is dedicated to Romania. Moreover, you will find opportunities for participation in conferences for both the academics and the refugee community. In this issue, you will learn about the experience of the University of Malta which offers a free specialist course for cultural mediators, as well as information about the InSPIREurope project which seeks to support researchers at risk through transnational cooperation.

Обратна връзка

С цел подобряване и развитие на информационната инфраструктура и предоставените информационни материали отправяме покана за обратна връзка чрез [онлайн форма](#).

© Български съвет за бежанци и мигранти

www.bcrm-bg.org

www.refugee-integration.bg

www.refugee.bg

bgrc@bulrefcouncil.org